Dr. P. Malakauskis.

Katalikiška mokykla.

Atspauda iš „Tiesos Kelio“.

Kaunas - 1929 m.

„Šviesos“ spaustuvė Jakšto gatvė Nr. 2.

Katalikiška mokykla.

1. Įžanga.

— „Kieno yra mokykla, to taip pat yra ateitis“, sako V Cathrein[1]). O šv. tėvas Leonas XIII rašo: „Mokykla yra karo laukas, kur sprendžiama, ar būsimoji karta bebus ar nebebus katalikiška. Todėl mokyklos klausimas mums katalikams yra gyvybės ir mirties klausimas“[2]).

Mokyklos klausimo svarbumas ir mus paragino kalbėti tema „Katalikiška mokykla“. Kalbėsime labiausiai įgimtosios ir bažnytinių teisių šviesoje.

2. Apibrėžimas[3]

— Mokyklos vadinasi tos įstaigos, kuriose, bendrai, visiems metodiškai dėstomas bet kurs mokslas bendrajai kultūrai ir išauklėjimui pasiekti. Mokymas vieno asmens ne mokykla. Taip pat vien mokymas savaime nepriderėtų vadinti mokykla, nes mokykloje turi būti ne tik mokoma, bet taip pat ir auklėjama.

3. Padalinimas.

— Mokyklos skirstomos štai kaip:

1) Pradžios. Jose mokomi ir auklėjami vaikai ar visai nemokyti ir neišlavinti asmens.

2) Vidurinės — kur mokoma ir auklėjama jaunuomenė, išėjusi pradžios mokslą, iki keturių klasių skyrium.

3) Aukštesniosios — iki aštuonių klasių.

4) Aukštosios — universitetai, akademijos ir t. t.[3])

---

[1]) Kirche und Volksschule, Freiburg im Br. 1896, 1: „Wem die Schule gehört, dem gehört die Zukunft“.

[2]) Vz. G. Monti, La liberta della scuola, Milano 1928, XIII psl.: „La scuola è il campo di battaglia, nel quale si decide se la futura generazione rimarrà o non rimarrà cattolica. Percio la questione scolatica è per noi cattolici una questione di vita o di morte“.

[3]) Kitur mokyklos skirstomos pradžios, vidurinės ir aukštesniosios. I antrąsias įeina I-VIII klasių mokyklos. Trečiosios — universitetai, akademijos ir tt. Taip mokyklas skirsto ir Apaštališkasis Sostas, Kodeksas I. C. (bažnytinių teisių rinkinys) ir tt.

5) Viešos arba visuomeninės ir privatinės. Primosiomis įprasta vadinti tos mokyklos, kurias yra įkūrusi ar visai tvarko valstybė. Antrosios — kurias yra įkūrę ar tvarko privatiniai asmens, draugijos, Bažnyčia ir t. t. Tai skirstymas mokyklų iš valstybės mokyklos monopolio punkto.

Tikrumoj viešomis mokyklomis turi būti vadinamos tos mokyklos, kurias yra įkūrusi ar tvarko bet kuri visuomenės organizacija, atsieit, valstybė, valstybės savivaldybės įstaigos, Bažnyčia ir t. t. Taip viešos ir privatinės mokyklos ir suprantamos kai kuriuose kraštuose, pav., Anglijoj.

6) Pasaulinės ir bažnytinės, veizint į tai, kieno yra įkurtos ir t. t.

7) Valstybės, savivaldybės ir Bažnyčios mokyklos. Čia taip pat veizima, kas mokyklą yra įkūręs ar tvarko.

8) Laisvos ir įsakytos. Įsakomos įprastai pradžios mokyklos.

9) Neutralinės arba pasaulinės. Tai mokyklos, kur mokymas ir auklėjimas nėra nei katalikiškas, nei protestantiškas, nei pravoslaviškas, nei žydiškas ir t. t. Čia vengiama viso tai, kas skiria įvairių tikybų ar pasaulėžvalgų mokinius nuo kits kito.

Neutralinės mokyklos dar skirstomos absoliutinės ir relatyvinės. Pirmosios visai vengia natūralinės, apreikštosios ir kitos tikybos ar pasaulėžvalgos; joms nereikia nei Dievo, nei sielos, nei amžinojo gyvenimo ir t. t. Antrosios tevengia atskiros tikybos ir tų dalykų, kurie skiria tikybas nuo viena kitos. Todėl čia galimos dėstyti šiaipjau pasaulėžvalgos tiesos ir net tos dogmos ir tas dorovės mokslas, kur yra bendra visoms mokinių tikyboms. Tai tarpkonfesionalinė mokykla.

Neutralinė relatyvinė taip pat bus ta mokykla, kur greta bendrojo ir pasaulinio „tikybos“ dėstymo galimos prašantiems dėstyti atskiros tikybos.

10) Mišrios. Jos vadinasi abiejų lyčių ar įvairių tikybų mokinių lankomos mokyklos[1]). Paskutiniosiose įsakyta dėstyti visos mokinių tikybos skyrium.

11) Konfesinės. Bendrosios jų žymės yra šios: mokiniai ir mokytojai yra atskiros ir tos pat tikybos, mokoma ir auklėjama tos pat tikybos dvasia ir t. t.

12) Katalikiškos. Tai konfesinės mokyklos rūšis. Ji skiriama katalikams.

Esminės katalikiškos mokyklos žymės yra štai kurios:

a) Katalikų tikyba įsakyta dėstyti ir klausyti. Nes šv. tėvas Pijus IX pasmerkė šį tvirtinimą: „Jaunuomenė mokyti katalikams užtenka be tikybos ir nepriklausomai Bažnyčios, atsieit, vien ar bent pirmojoj vietoj pasaulinių mokslų“[2]). Be to, Kodeksas I.

---

[1]) Mišrias mokyklas šiame rašinyj suprantame paskutiniąja prasme.

[2]) Syllabus errorum, prop. 48: „Catholicis viris probari potest ea iuventutis instituendi ratio, quae sit a catholica fide et ab Ecclesiae potestate seiuncta, quaeque rerum dumtaxat naturalium scientiam ac terrenae socialis vitae fines tantummodo, vel saltem primario spectet“.

C., kan. 1373 sako: „§ 1. Kiekvienoj pradžios mokykloj turi būti dėstoma tikyba vaikams, atsižvelgiant į jų amžių. — § 2, Ta jaunuomenė, kuri lanko vidurines ir aukštesniąsias mokyklas, tebūna plačiau mokoma tikybos mokslo ir vietos ordinarai (vyskupijų tvarkytojai) tepasirūpina tuo, kad tai padarytų tikrai uolūs ir mokyti kunigai“[1]).

b) Pasauliniai mokslai turi būti dėstomi sutinkamai su katalikų tikybos mokslu ir mintimi. Nes šv. tėvas Leonas XIII rašo: „Jeigu kalbėsime apie šeimą, tai labai svarbu, kad krikščionių vaikas būtų išmokytas tikybos įsakymų ir kad tie pasauliniai mokslai, kurių įprasta mokyti vaiko amžiuj, būtų susiję su tikybos mokslu. Vienas nuo antro atskirti yra tas pat, kas tikrumoj norėti, kad vaikų sielos Dievo priedermių atžvilgiu niekur nebūtų lenkiamos. Toks elgimasis yra klaidingas ir labiausiai pirmajame vaiko amžiuj labai žalingas, nes tai tikrumoj tiesia ateizmo kelią, o tikybos kelią sutūri“[2]). „Mokiniai būtinai turi būti mokomi Dievo mokslo ir kulto (garbinimo). Nes jie pačia daiktų įgimtimi Dievui yra skolingi ne mažiau ir net kur kas daugiau, nekaip valstybei, ir tam gyvena, kad, tarnaudami valstybei, eitų amžinosios tėvynės keliais ir ten tikrai nueitų. Kalbamajame dalyke, augant pasaulinei kultūrai, negalima sustoti. Ne; to reikia vis daugiau ir daugiau. Nes jaunuomenę, kurią nūn labiausiai įjudina studijos, kasdien vis labiau ir labiau kankina troškulys žinoti ir kasdien užplūsta vis didesni tikėjimo pavojai, tiek daug jau padarę skriaudos taip svarbiame dalyke“[3]). „Jaunuomenė reikia ne tik tam tikromis valandomis mokyti tikybos, bet visas kitas mokymas turi kvepėti krikščioniško pamaldumo dvasia. Jeigu kalbamojo dalyko nebūtų, arba šventas alsavimas neapimtų ir negaivintų mokytojų ir mokinių dvasios, tai iš bet kurio

---

[1]) „§ 1. In qualibet elementaria schola, pueris pro eorum aetate tradenda est institutio religiosa. — § 2. Iuventus, quae medias vel superiores scholas frequentat, pleniore religionis doctrina excolatur, et locorum Ordinarii curent ut id fiat per sacerdotes zelo et doctrina praestantes“.

[2]) Ep. encycl. „Nobilissima“, 8 dec. 1884: „Ad societatem domesticam quod attinet, interest quam maxime susceptam e coniugio christiano sobolem mature ad religionis praecepta erudiri; et eas artes, quibus aetas puerilis ad humanitatem informari solet, cum institutione religiosa esse coniunctas. Alteras seiungere ab altera idem est ac reipsa velle, ut animi pueriles in officiis erga Deum in neutram partem moveantur: quae disciplina fallax est, et praesertim primis puerorum aetatulis perniciosissima, quod revera viam atheismi munit, religionis opsepit“.

[3]) Ep. encycl. „ Caritatis providentiaeque“, 19 mart. 1894: „Quorum ingenia litteris et artibus erudiuntur, eosdem profecto necesse est pariter cognitione cultuque erudiri divinarum rerum, utpote qui, admonente ipsa et iubente natura, non minus quam civitati, multoque amplius, debeant Deo, quique idcirco in lucem suscepti sint, ut civitati servientes, ad mansuram in coelo patriam iter dirigant suum studioseque conficiant. In hoc autem cessandum minime erit, procedente cum eorum aetate cultura civili; quin etiam eo insistendum enixius tum quod iuventus cupiditate sciendi, ut nunc praesertim agitantur studia, vehementius quotidie urgentur, tum quod eidem maiora quotidie impendent de fide pericula, magnis iam deploratis tanta in re iacturis“.

mokslo tebus maža naudos ir net dažnai bus nemaža skriaudos. Nes kiekvienas mokslas turi savo pavojų, kurių išvengt vargu bus galima, jeigu tam tikrai nebus pažabotos Dievo brizgilais jų mintys ir dvasia. Taigi reikia labai saugotis, kad nebūtų nustumta į antrąją vietą tai, kas yra teisingumo, kulto ir pamaldumo ašis (galva); kad jaunuomenė, pasinėrusi tik matomuoirdalykuose, nenustotų visų dorybės nervų ir mokytojai, didžiuse damiesi savo mokslo darbais ir pasiekę jo viršūnę, visai maotesirūpintų ta tikrąja išmintimi, kurios *pradžia yra baimė Dievo* ž su kurios įsakymais turi būti sutaikintas visas gyvenimas. Taigi šiaipjau mokslas tebūna susijęs su dvasios kultūra; o tikyba teformuoja ir vyrauja visame kitame moksle ir savo iškilmingumu ir kvepėjimu jį paveikia taip, jog auklėtinių sielose paliktų lyg akstinus"[1]). Be to, Kodeksas I. C., kan. 1379, § 2 sako: „Jeigu vieši universitetai nėra persisunkę katalikiško mokslo ir minties, tai geistina, kad tautoj ar krašte būtų įkurtas katalikiškas universitetas[2]).

c) Ne tik mokoma, bet taip pat auklėjama ir auklėjama morališkai, tikybiškai ir katalikiškai. Nes:

Pirma, žmogus turi protą ir valią. Tiedvi sielos galios taip glaudžiai yra susijusios su viena antra, jog nieku būdu negalima jų išskirti. Todėl abidvi turi būti harmoniškai ir lygiai išlavintos. Kitaip bus įgimta netvarka. Kalbamąjį dalyką labai gražiai išreiškia šv. tėvas L e o n a s XIII. Jis sako: „Nieku gyvu negalima atkartoti vaikui Saliamono teismo, kur neprotingu ir žiauriu kirčiu perkertamas jo protas ir valia. Nes jeigu lavinamas pirmasis, tai antroji reikia pratinti taurios dorovės ir kreipti į vyriausią tikslą. Kas auklėdamas aplenkia valią ir visas savo pastangas tekoncentruoja protui lavinti, tas mokymą padaro pavojingu ginklu blogose rankose. Nes proto įrodymai kartais pasiduoda blogiems valios palinkimams ir tuo būdu sudaro tokią jėgą, prieš kurią visai nebegalima at-

---

[1]) Ep. encycl. „Militantis Ecclesiae", 1 aug. 1897: „Necesse deinde est non modo certis horis doceri iuvenes religionem, sed reliquam institutionem omnem christianae pietatis sensus redolere. Id si desit, si sacer hic halitus non doctorum animos ac discentium pervadat foveatque, exiguae capientur ex qualibet doctrina utilitates; damna saepe consequentur haud exigua. Habent enim fere sua quaeque pericula disciplinae eaque vitari vix ab adolescentibus poterunt, nisi fraena quaedam divina eorum mentibus atque animis iniiciantur. Cavendum igitur maxime, ne illud, quod caput est, iustitiae cultus et pietatis, secundas partes obtineat; ne constricta iuventus iis tantummodo rebus, quae sub oculos cadunt, omnes nervos virtutis elidat; ne dum praeceptores laboriosae doctrinae fastidia fuerunt et syllabas apicesque rimantur, minime sint de vera illa sapientia solliciti, cuius *initium timor Domini*, et cuius praeceptis in omnes partes usus vitae conformari debet. Multarum igitur rerum cognitio adiunctam habeat excolendi animi curam; omnem autem disciplinam quaevis denique ea sit, religio penitus informet ac dominetur, eademque maiestate sua ac suavitate ita percellat, ut in adolescentium animis quasi aculeos relinquat".

[2]) „Si publicae studiorum Universitates doctrina sensuque catholico imbutae non sint, optandum ut in natione vel regione Universitas catho-

sispirti“ [1]). O V. Cathrein trumpai sako: „Kaip žmogaus galvos negalima atskirti nuo kūno, tarp mokymo nuo auklėjimo“ [2]).

Antra, ilgas gyvenimo patyrimas rodo, ko verta tokia mokykla, kur visai ar nepakankamai auklėjama jaunuomenė. Jos padariniai yra piktažodžiavimai, vagystės, nusižudymai, užmušimai, paleistuvavimai, nesilaikymas Dievo, Bažnyčios ir valstybės įstatymų ir t.t.

Trečia, vien išmokyti savaime yra tas pat, ką jaunuoliui duoti į rankas dorovės ir nedorovės, kultūros ir nekultūros įrankis ar priemonė. Todėl vien mokyti ir drauge neauklėti gali būti ir tikrumoj yra kenksminga ir blogiau už patį nemokslą.

Ketvirta, tėvai katalikai vaikus turi ne tik mokyti, bet taip pat auklėti—auklėti morališkai, tikybiškai ir katalikiškai (n. 5, 5). Mokykla yra tėvų padėjėja ir įgaliotinė. Todėl ji vaikus turi išmokyti ir išauklėti taip pat, kaip patys tėvai (n. 6, 2).

d) Mokytojai turi būti tikri arba geri ir praktikuojantieji katalikai. Nes Šv. Oficijos Kongregacija rašo: „Mokytojų autoritetas, kurs jaunuomenę verste verčia priimti visa juose matyta ir iš jų girdėta, be abejojimo, tam tikra įgimta jėga ją pavergia. Todėl mokytojų tikybos indiferentizmas, tikybos klaidos ir niekinimas katalikų tikybos tam tikru dvasios papūtimu užkrečia minkštutes krūtines ir, užgesus visam pamaldumo karščiui, jas visai sunaikina“ [3]). O šv. tėvas Leonas XIII sako: „Teatkreipia akis (tėvai), kokias dideles ir šventas Dievo paskirtas priedermes turi savo vaikų atžvilgiu, būtent: kad daro skriaudą, jeigu tikintį ir nepritrusį amžių be skirtumo paveda įtartiniems mokytojams... Net pati civilinė išmintis pataria, auklėjant ir mokant jaunuomenę..., labai žiūrėti, kad aukščiausioms mokymo pareigoms eiti nebūtų kviečiami tikybiškai atšalę ar atviri Bažnyčios priešai“ [4]). Kitaip nebus ga-

[1]) Ep. „In mezzo“, 26 iun. 1878: „Non si puo a nessun patto rinnovare sopra il fanciullo il giudizio di Salomone e dimezzarlo con un taglio irragionevole e crudele tra la sua intelligenza e la volontà: mentre si prende a coltivare la prima, fa d'uopo avviare la seconda al conseguimento degli abiti virtuosi e dell'ultimo fine. Chi nell'educazione trascura la volontà, concetrando tutti gli sforzi alla coltura della mente, giunge a fare del istruzione un'arma pericolosa in mano dei malvagi. È l'argumento della mente che si aggiunge al malvolere e sovente alla possa, contro cui non si puo fare alcun ripato“.

[2]) Moralphilosophie, Freiburg im Br. 1911, II 592: „Aber ebensowenig als den Kopf von Menschen kann man den Unterricht von der Erziehung trennen“.

[3]) S. C. S. Off., instr. 21 mart. 1866: „Auctoritas quippe praeceptorum, quae maxime in adolescentium animis valet ad ea omnia approbanda, quae in iis vident ex iisve audiunt, naturali quadam vi eos rapit, quo fit ut illorum erga religionem indifferentia, errores ipsi haereticales, catholicaeque religionis contemptus, venenato quodam halitu tenella pectora inficiat, extinctoque calore omni pietatis, penitus corrumpat“.

[4]) Ep. „Officio sanctissimo“, 22 dec. 1887: „Velint animadvertere, quam magna sanctaque officia sibi cum Deo intercedant de liberis suis... ut faciant damnose, si aetatem credulam et incautam suspectis praeceptoribus indiscrimen committant... Ipsa igitur civilis prudentia suadet, in iuventute erudienda et instituenda,... diligenterque providendum, ne ad nobilissimum docendi munus homines vocentur vel de religione languidi, vel palam aversi ab Ecclesia“.

lima įvykdyti aukščiau kalbėtojo šv. tėvo Leono XIII šio įsakymo: „Jaunuomenė reikia ne tik tam tikromis valandomis mokyti tikybos, bet visas kitas mokymas turi kvepėti krikščioniško pamaldumo dvasia. Jeigu kalbamojo dalyko nebūtų, arba šventas alsavimas neapimtų ir negaivintų mokytojų ir mokinių dvasios, tai iš bet kurio mokslo tebus maža naudos ir net dažnai bus nemaža skriaudos“ [1]). Kitoj vietoj tas pat garsusis papa Leonas XIII atvirai sako, jog „mokytojai turi būti katalikai“ [2]).

e) Mokinai—katalikai. Nes kitaip mokykla bus mišri, o šias draudžia Kodeksas I. C., kan. 1374, kuris skamba štai kaip: „Vaikai katalikai tenelanko nekatalikiškų, neutralinių ir mišrių, būtent, kur taip pat gali ankyti nekatalikai, mokyklų..“ [3]). Tai draudžiama, be kitko, dėl to, kad geras auklėjimas reikalauja vienodų pažiūrų mokinių ir katalikai gali užsikrėsti nekatalikų pažiūromis ar bent virsti indiferentais.

Išimtis — jeigu būtų vietos, tai vienas kitas nepavojingas nekatalikas gali būti leidžiamas lankyti katalikišką mokyklą; nes čia nieko bloga. Antra išimtis — misijų mokyklos, nes jų yra savotiškas tikslas.

f) Mokiniai katalikai turi praktikuoti katalikų tikybą, pav., laikytis Dievo ir Bažnyčios įsakymų, katalikiškai gyventi, atlikinėti metines rekolekcijas, eiti išpažinties ir komunijos, dalyvauti pamaldose ir tt. Tai katalikiškojo auklėjimo praktikos dalis. Todėl šv. tėvas Leonas XIII sako: „Šventą mokslą, kurs yra dėstomas mokyklose, tesutvirtina ir papildo tai, kas tam tikru metu ir tam tikrais įsakymais daroma šventose vietose ir bažnyčiose, kame kalbamojo tikėjimo ir meilės atžalos lyg savo saulėj gausiau maitinasi ir gajau auga“ [4]). „Tenebūna paviršutinai manoma tai, kad nepavojingai galimas esąs atskirti pamaldumas nuo mokslo Nes jeigu šiaip jau niekas negali apleisti tikybos priedermių viešame ir privatiniame gyvenime, tai juo labiau nuo jų negalima atitraukti to amžiaus, kurs yra nepritręs, kur pati įgimtis dega ir kurs yra išstatytas tarp labai daug

---

[1]) Ep. encycl. „Militantis Ecclesiae“, 1 aug. 1897: „Necesse deinde est non modo certis horis doceri iuvenes religionem, sed institutionem omnem christianae pietatis sensus redolere. Id si desit, si sacer hic halitus non doctorum animos ac discentium pervadat foveatque, exiguae capientur ex qualibet doctrina utilitates; damna saepe consequentur haud exigua“.

[2]) Ep. encycl. „Affari vos“, 8 dec. 1897: Illa necessario consequuntur: magistros opus esse catholicos“.

[3]) „Pueri catholici scholas acatholicas, neutras, mixtas, quae nempe etiam acatholicis patent, ne frequentent...“

[4]) Ep. encycl. „Caritatis providentiaeque“, 19 mart. 1894: „Sacram porro instututionem, quae impertiatur in scholis, ea confirmet et compleat quae certis temporibus praescriptisque habeatur in curiis ac templis, ubi eiusdem fidei caritatisque germina, quasi in sole suo, uberius nutriuntur et proveniunt“.

sugedimo blizgučių“ [1]). Be to, Šv. Tėvas Pijus XI rašo „Jaunuomenė viešose mokyklose turi būti išmokoma krikščionių mokslo ir tinkamai išlavinta krikščioniškoj dorovėj. Nes kadangi jaunutis amžius yra apsuptas taip gilaus klaidų duburkio ir pasileidimo šiukšlių, tai Bažnyčiai ir valstybei labai svarbu tai, kad jaunuomenė išaugtų geresnė“ [2]).

g) Bažnyčios priežiūra.

Katalikiškas mokyklas kurti gali Bažnyčia, katalikiškos draugijos ir net privatiniai asmens katalikai. Tam dalykui visuotinėmis bažnytinėmis teisėmis nereikia nė Bažnyčios patvirtinimo. Užtenka įsikūrus pranešti Bažnyčios valdžiai, pav., vyskupui. Paskutiniojo dalyko reikia tam, kad Bažnyčia žinotų apie naująją mokyklą ir galėtų prižiūrėti savo srity.

Jeigu Bažnyčia pati įkūrė savo mokyklą, tai visai yra Jos priežiūroj. Tai savaime aišku. Jeigu katalikišką mokyklą įkūrė kas kitas, tai Bažnyčios priežiūroj vis dėlto yra tikybos dėstymas, dorovės dalykai, morališkas ir katalikiškas auklėjimas ir visa tai, kas sudaro mokyklos katalikiškumą. Nes, be kitko, kalbamieji dalykai savaime pridera Bažnyčiai ir šv. tėvas Benediktas XV rašo: „Jų (vyskupų) yra dalykas išleisti tam tikros taisyklės, kurių turi uoliai laikytis mokytojai katalikai katalikiškos mokyklos dalykuose“ [3]).

13) Nekatalikiškos. Tai tos mokyklos, kuriose mokoma ir auklėjama ne tikybiškai ar bent ne katalikiškai.

4. Istorija.

— Senovės Rytų tautose, pav., Kinuose, Egipte, Persuose, Induose ir Semituose Žyduose jaunuomenė mokyti ir auklėti

---

[1]) Ep. encycl. „Militantis Ecclesiae“, 1. aug. 1897: „Nec facile quisquam in animum inducat impune posse pietatem a doctrina seiungi. Etenim si nulla vitae pars, neque publicis neque privatis in rebus vacare officio religionis potest, multo minus arcenda ab eo officio est aetas et consilii expers, et ingenio fervida, et inter tot corruptelarum illecebras constituta“.

[2]) Ep. ad episcopos Austriae, 8 nov 1927: „Instandum est igitur ut iuvenes in scholis publicis christiana doctrina imbuantur atque ad christianos mores rite informentur; siquidem dum iuvenilis aetas tanta errorum colluvie vitiorumque coeno circumvenitur, plurimum sane cum Ecclesiae tum Reipublicae interest ut ipsa in spem melioris aevi succrescat“.

[3]) Ep. ad delegatum apostolicum in Indiis Orientalibus, 15 oct.1921: „Ipsorum est legitimas ferre normas quas magistri catholici perdiligenter sequantur in iis quae ad scholas catholicas spectat“.

Kame galima, reikia vengti koedukacijos. Nes, be kitko, kard. P. Gasparri Šv. Tėvo Pijaus XI vardu 1928 m. rašo Leitmerico (Čekoslovakijoj) vyskupui J. Gross šiaip: „Jo Šventybė pavedė man pranešti... katalikų moterų kongresui, jog Šv. Tėvui ypatingai malonios yra katalikų moterų pastangos... Visa tai, kuo moterų sąjunga rūpinasi,... labiausiai tikybiškas ir morališkas auklėjimas ir gelbėjimas vaikų nuo pavojaus, kurs kyla iš vadinamosios koedukacijos, veda į tikrą sielų išganymą“. („Tiesos Kelias“, n. 11 [1928] 681: Šventasis Tėvas prieš koedukaciją).

buvo šeimos dalykas. Kai kame, tiesa, buvo taip pat valstybės mokyklos. Bet jos nepretenduodavo užimti šeimos auklėjimo vietos, tik rūpindavosi padėti ir papildyti kalbamąjį dalyką ir, bendrai, rengdavo tam tikrų valstybės pareigų kandidatus.

Trupučiuką kitaip buvo senovės Vakarų tautose. Be kitko, Spartoj vaikai auklėti buvo valstybės dalykas. Buvo tik karo auklėjimas—išauklėti karys. Atenuose buvo privatinė mokykla. Tik gimnazija buvo valstybės. Bet ir čia tikslas buvo ne išauklėti pilietis, tik parengti karys. Romos respublikoj vaikai mokyti ir auklėti buvo visai šeimos dalykas. Mokyklos privatinės. Tik Romos respublikai virtus imperija, dalykas trupučiuką pakitėjo. Be kitko, prie Morkaus Aurelijaus įkurtos pirmosios valstybės mokyklos. Bet jų buvo nedaug, ir tos pačios tebuvo vidurinės ir aukštesniosios. Kitos mokyklos buvo privatinės. Be to, vienas kitas imperatorius mėgino kištis į privatinių mokyklų gyvenimą, pav., Julijonas Apostatas. Bet tai nedaug tesudrumstė natūralinį mokyklos gyvenimą.

Katalikų Bažnyčia, turėdama tam tikrą dvasinį tikslą, nuo pirmųjų savo dienų labiausiai rūpinosi tikybos mokslu.

Kai Bažnyčia pradėjo plisti Romos imperijoj, tada labai žydėjo „artes liberales et studia humaniora". Bažnyčia, žvėriškai persekiojama, negalėjo, žinoma, galvoti apie mokyklas ir studijas. Todėl stabmeldžiai net ima krikščionims prikaišioti, kad jie esą tamsuoliai arba bemoksliai. Todėl krikščionys, aplinkybių verčiami, turėjo lankyti stabmeldžių mokyklas (scholas gramaticorum paganorum)[1]). Bet kai tik buvo galima, Bažnyčia pati kūrė savo mokyklas.

Katalikų Bažnyčia savo mokyklas kūrė labiausiai prie vyskupų namų (vyskupų mokyklos) ir vienuolynų (vienuolių mokyklos).

II amžiaus vidury ima klestėti katechetų mokykla Aleksandrijoj[2]). Ją rekomendavo šv. Klemensas Aleks. Tada krikščionys jau turėjo kame eiti mokslus.

IV amžiuj, patekėjus Bažnyčios laisvės saulei, katalikiškoms mokykloms išaušo nauja era — jau ir mokytojų krikščionių ir katalikiškų mokyklų daugiau ir daugiau turima.

Mažne visai išnykus senovės retorių[3]) mokykloms Vakaruose, VI ir VII amžiuj žydėjo klasikų studijos šv. Benedikto vienuolynuose ir prie katedrų bažnyčių, pav., Anglijoj. Mokyklos buvo kuriamos pradžios, vidurinės ir aukštesniosios.

Karolius Did. labai platino katalikiškas mokyklas. Be kitko, buvo įkurta, arba atnaujinta garsioji „Schola Palatina".

---

[1]) Kalbamosios mokyklos buvo panašios į šiandienykštes vidurines mokyklas. Jose buvo dėstoma graikų ir romėnų literatūra, matematika, astronomija ir muzika.

[2]) Tai pradžios mokyklos rūšis. Joje buvo mokoma skaityti ir rašyti ir dėstoma tikyba ir bažnytinis giedojimas.

[3]) Tai buvo aukštesniųjų mokyklų rūšis, kur labiausiai buvo mokoma taisyklingai galvoti ir gerai išdėstyti mintys.

Taip pat įkurtos buvo kitos aukštesniosios mokyklos, kur buvo dėstoma teologija, poezija, retorika, matematika ir muzika.

VIII ir IX amžiuj bažnytiniai susirinkimai labai rūpinosi, kad būtų įkurtos katalikiškos pradžios ir kitos mokyklos. Taip darė, pav., šie susirinkimai: Prancūzijoj — Mâlon-sur Saôn (813 m. — kan. 3 ir 19), Attingry (822 m. — kan. 2—4), Paryžiuj (829 m. — kan. 30); Vokietijoj—Mainz (813 m. kan.—45 ir 47), Aachen (817 m.—kan. 45); Ispanijoj — Valence (855 m. — kan. 18) ir t. t. Nuo kalbamojo laiko pradedant, labai pagarsėjo parapinės mokyklos.

XIV amžiuj kai kurie miestai įkūrė savo pradžios mokyklas. Bet tai nebuvo Bažnyčios opozicija — jos egzistavo greta bažnytinių mokyklų.

Kiek mokyklų buvo viduriniais amžiais, rodo statistika, būtent: 1378 m. Paryžiuj vien pradžios mokyklų buvo 41; 1400 m. Kölne — 8, Breslave — 18, Pragos vyskupijoj — 640 mokyklų[1]).

Pakilus protestantizmo bangai, apverktinai pašlijo mokyklos. Tuo patys reformatoriai guodėsi. „Visur", rašo Liuteris 1524 m.: „dabar nyksta mokyklos"[2]). Be to, Liuteris kviečia valstybę kurti savo mokyklas. Todėl valstybė vis daugiau ir daugiau įsidrąsina kištis į mokyklą ir visai pavergti sau. Neveizint į tai, net Westfalijos santaikos (1648 m.) mokykla tebelaikoma prišlieta prie Bažnyčios (adnexa Ecclesiae).

Po reformacijos katalikai dar uoliau kūrė savo pradžios ir kitas mokyklas. XIX amžiuj įvyksta mokyklų sekulerizacija arba supasaulinimas. Šiai negerovei Bažnyčia teorijoj ir praktikoj smarkiai priešinosi. Čia daugiausia dirbo šv. tėvai Pijus IX ir Leonas XIII. Jųdviejų katalikiškos mokyklos kalbos yra gausingiausios ir kuo plačiausios ir detaliausios.

Skyrium paminėtini yra universitetai.

Universitetai gimė XII amžiuj iš aukštesniųjų mokyklų. Pirma juos kūrė privatiniai asmens. Ilgainiui juos ima kurti ar bent patvirtinti Bažnyčia ir valstybė. Universitetams duota daug privilegijų.

Nuo XIV amžiaus pradedant, šv. tėvas vis daugiau ir daugiau universitetų patvirtina ir net kuria. Taip daugumas universitetų buvo įkurta. Be to, šv. tėvas tvarkė universitetus, būtent, tvirtino jų statutus, steigė katedras, leido davinėti akademinius laipsnius (labiausiai teologijos ir bažnytinių teisių) ir t. t. Kalbamąsias Bažnyčios teises į katalikiškus universitetus gynė Tridento susirinkimas.[3])

Iki 1400 m. Vakarų Europoj buvo 46 universitetai. 1509 m. Europoj jau buvo apie 70 universitetų, o reformacijos pradžioj net 81.

---

[1]) V. Cathrein, Moralphilosophie, II 604-605.
[2]) „Allenthalben zergehen jezt die Schule". Vz. V. Cathrein, t. p. 605.
[3]) Sess. XXV. *de ref.*, c. 2.

Iš paskutiniųjų daugiau negu 50 universitetų buvo įkurta ar bent pavirtinta šv. tėvų[1]).

Šiek tiek prieš ir tikrai po reformacijos universitetai vis labiau ir labiau emancipuojami iš Bažnyčios valdžios ir pavergiami valstybės; bet vis dėlto įkurtas ne vienas naujas katalikiškas universitetas. Juo labiau po Prancūzijos revoliucijos daug universitetų suvalstybinta. Juose, tiesa, paliko teologijos fakultetai. Bet kadangi jie priklausė valstybes, tai ilgainiui ar visai išnyko ar buvo panaikinti, pav., Italijoj 1872 m. ir Prancūzijoj 1882 m., ar atsidūrė labai sunkioje būklėj, pav., Vokietijoj ir tt.

XIX amžiuj įkurti šie katalikiški universitetai: Liuvene (Belgijoj) 1835 m., Dubline (Airijoj), Friburge (Šveicarijoj) 1889 m., Amerikoj, Prancūzijoj ir tt.

XX amžiuj įkurta daug katalikiškų universitetų, pav., Tokio 1913 m., Liubline (Lenkijoj) 1919 m., Milane (Italijoj) 1921 m., Nijmegen (Olandijoj) 1923 m. ir tt. 16 vas. 1922 m. įkurtas Lietuvos Universiteto Teologijos-Filosofijos Fakultetas. 15 birž. 1928 m. Apaštališkasis Sostas jį galutinai arba kanoniškai įkūrė ir leido davinėti akademinius teologijos, filosofijos, bažnytinių teisių ir humanitarinių mokslų laipsnius, t. y. licenciatą ir daktaratą.

5. Tėvų teisė ir priedermė mokyti ir auklėti vaikai.

— 1. Tėvų dalykas yra mokyti ir auklėti vaikai. Tai jų priedermė ir teisė — teisė ir priedermė įgimta.

Kalbamąjį dalyką įrodo štai kas:

a) Žmogus gimsta silpnutis kūno ir dvasios atžvilgiu. Jam būtinai reikia kitų pagalbos. To dalyko reikia nuolat ilgai ilgai. Kas vaikui padės? Į šį klausimą sveikas protas atsako stačiai: tėvai. Nes tėvai pagimdė vaikus arba yra šiokie tokie netobulos būtybės autoriai. Darbas pradėtas, bet nepabaigtas. Kas pradėjo, tas taip pat turi pabaigti. Darbas nepabaigtas kūno atžvilgiu. Todėl tėvai vaikus augina, atsieit, saugoja jų gyvybę, maitina, apdaro ir tt. Darbas taip pat nepabaigtas dvasios atžvilgiu. Žmogaus dvasios dalykai savo įgimtimi yra kur kas svarbesni už kūno reikalus. Todėl tėvai juo labiau turi rūpintis vaikais dvasios atžvilgiu, būtent, turi juos mokyti ir auklėti. Be to, pati gamta lenkia tėvus auginti ir auklėti vaikus — tėvams įgimta meilė ir užuojauta vaikų, o vaikams meilė ir glaudimasis prie tėvų. Toliau, tėvams įgimtas tam tikras sugebėjimas ir galios ne tik auginti, bet taip pat auklėti vaikai. Mat, auklėjimas vaikų yra labai švelnus, labai sunkus ir ilgas darbas. Jam atlikti reikia daug kantrybės, artimiausių santykių, nuolatinės ir nesuinteresuotos meilės. Reikia malonaus ir neišnykstančio autoriteto— auroriteto, kurs gali įgyti pasitikėjimą ir išreikalauti paklusnumą.

---

[1]) „Židinys", nn. 8-9 (1928) 146-147: Pr. Dovydaitis. Katalikybė ir mokslas.

Tėvai kaip tik natūraliniu būdu, amžinai ir karščiausiai myli savo vaikus. Nebaisios jiems sunkybės, pasišventimas ir aukos. Iš antros pusės, vaikai taip pat myli savo tėvus, prie jų yra prisirišę ir natūraliniu būdu jais pasitiki. Tarp tėvų ir vaikų yra artimiausias santykis. Todėl niekas kitas negali taip išstudijuoti, suprasti ir taisyti vaikų savumus ir tt., kaip tėvai.

b) Pirmaeilis moterystės tikslas yra auginti, mokyti ir auklėti vaikai. Moterystė yra įgimtosios teisės padaras. Todėl tėvų teisė ir priedermė mokyti ir auklėti vaikai taip pat yra įgimtosios teisės dalykas.

c) Visos senovės ir šiandienykštės tautos manė ir mano, kad tėvų dalykas esąs auginti, mokyti ir auklėti vaikai. Todėl Hugo Grotius rašo: „Senovės teisininkai sako, jog auklėjimas vaikų kyląs iš įgimtosios teisės“[1]). O civilizuotųjų šiandienykščių tautų kodeksai tėvams įsako mokyti ir auklėti vaikus. Nuo paskutiniojo dalyko neatsiliko nė Lietuvos valstybė; nes senoji Lietuvos Valstybės Konstitucija, n. 78 sako: „Vaikų auklėjimas yra tėvų aukščiausia teisė ir natūralinė pareiga“, o naujoji Lietuvos Valstybės Konstitucija, § 79: „Vaikų auklėjimas yra tėvų aukščiausia pareiga“. Kas yra visuotina ir amžina, tas turi turėti taip pat visuotinę ir amžiną priežastį. Tai mūsų atveju tėra žmogaus įgimtis. Taigi tėvų kalbamoji teisė ir priedermė yra įgimtosios teisės dalykas.

c) Šv. tėvas Pijus IX rašo: „*Komunistai* ir *socialistai*, mokydami ir išpažindami kenksmingiausią tą klaidą, jog šeima kilimo tesanti iš pasaulinių teisių ir konsekvenčiai tik iš pasaulinių teisių kylančios ir jų priklausančios visos tėvų teisės vaikų atžvilgiu, pirmojoj vietoj teisė mokyti ir auklėti“ [2]). Be to, šv. tėvas Leonas XIII sako: „Visi geri gimdytojai turi rūpintis, kad jų vaikai, kai tik ima suprasti dalykus, sužinotų tikybos įsakymus ir mokyklose nebūtų nieko tai, kas įžeistų tikėjimą ir dorovę. Kalbamasis dalykas yra Dievo ir įgimtosios teisės ir niekas negali atleisti tėvų nuo to dalyko“ [3]). „Tėvai težino, kad tose priedermese, kurios kyla iš pagimdymo vaikų pačia įgimtimi ir teisingumu glūdi tiek pat teisių ir jos tokios, nuo kurių visai negalima atsisakyti ir kurių niekas negali susiaurinti. Nes niekas negali atleisti nuo tų priedermių, kurios saisto žmogų Die-

---

[1]) De iure belli et pacis, II 7, 4.

[2]) Ep. encycl. „Quanta cura“, 8 dec. 1864: „Funestissimum *Communismi* et *Socialismi* docentes et profitentes errorem asserunt societatem domesticam seu familiam totam suae existentiae rationem a iure dumtaxat civili mutuari; proindeque ex lege tantum civili dimanare ac pendere iura omnia parentum in filios, cum primis vero ius institutionis educationisque curandae“.

[3]) Ep. encycl. „Nobilissima“, 8 dec. 1884: „Omnino parentes bonos curare oportet, ut sui cuiusque liberi, cum primum sapere didicerunt, praecepta religionis percipiant, et ne quid occurrat in scholis, quod fidei morumque integritatem offendat. Et ut ista in instituenda sobole diligentia adhibeatur, divina est naturalique lege constitutum neque parentes per ullam causam solvi ea lege possunt“.

vo atžvilgiu“ [1]). „Įgimtimi tėvai turi teisę mokyti tuos, kuriuos pagimdė, ir turi taip mokyti ir auklėti, kad tai sutiktų su Dievo paskirtu vaiko tikslu“ [2]). „*Vaikai yra kas tai tėvo* ir lyg tam tikra jo tąsa... Dėl tos priežasties, kad vaikai *natūraliniu būdu yra kas tai tėvo,... jais turi rūpintis tėvai iki tolei, kolei jie įgys visišką protą*“ [3]). „Švenčiausia įgimtoji teisė tėvams liepia maitinti ir ugdyti tuos, kuriuos jie pagimdė“ [4]). Galop, Kodeksas I. C., kan. 1113 rašo: „Tėvai turi didžiausią priedermę, kiek galėdami, auklėti vaikus taip tikybiškai ir morališkai, taip fiziškai ir civiliškai ir net pasirūpinti pasauline jų gerove“ [5]).

2. Tėvai teisę ir priedermę auklėti vaikus turi taip pat pozityviais Dievo įstatymais(apreikštosiomis Dievo teisėmis); nes šv. Povilas sako: „Jūs tėvai neveskite savo vaikų į rūstybę bet auklėkite juos drausmėj ir Viešpaties perspėjime“ [6]).

3. Tėvų teisė auklėti vaikai yra nepašalinama. Jos negali paliesti nei valstybė nei kas kitas. Nuo jos net patys tėvai negali atsisakyti. Nes kalbamoji teisė yra įgimta arba stačiai įgimtosios teisės dalykas. O kas įgimta, to niekas negali atimti ir tt. „Tėvų valdžia yra tokia“, sako šv. tėvas Leonas XIII: „kurios atšaukti ar atimti negali valstybė. Nes ji yra to pat kilimo, kur ir žmogaus gyvybė... Todėl *socialistai*, kurie, pamynę po kojų tėvų apvaizdą (rūpinimąsi vaikais), sugalvojo valstybės apvaizdą (rūpinimąsi), eina *prieš natūralinį teisingumą* ir ardo šeimos ryšius“ [7]).

4. Tėvų auginimo, mokymo ir auklėjimo teisė vis dėlto nėra absoliutinė ar neribota. Nes tėvai, gimdydami vaiką, neįgyja paties vaiko nuosavybės, kuria galėtų naudotis ir pikta-

---

[1]) Ep. „Officio sanctissimo“, 22 dec. 1887: „Hisce in officiis simul cum procreatione liberorum susceptis, noverint patresfamilias, totidem iura inesse secundum naturam et aequitatem, atque esse eiusmodi, de quibus nihil liceat sibi remittere, nihil quivis hominum potestati liceat detrahere, quum officiis solvi quibus homo teneatur ad Deum, sit per hominum nefas“.

[2]) Ep. encycl. „Sapientiae“, 10 ian. 1890: „Natura enim parentes habent ius Suum instituendi, quos procreaverint, hoc adiuncto officio, ut cum fine, cuius gratia sobolem Dei beneficio susceperunt, ipsa educatio conveniat et doctrina puerilis“.

[3]) Litt. encycl. „Rerum novarum“, 15 maii 1891: „*Filii sunt aliquid patris*, et velut paternae amplificatio quaedam personae... Atque hac ipsa causa, quod filii sint *naturaliter aliquid patris,... antequam usum liberi arbitrii habeant, continentur sub parentum cura*“.

[4]) Litt. encycl. „Rerum novarum“, 15 maii 1891: „Sanctissima naturae lex est ut victu omnique cultu paterfamilias teneantur, quos ipse procreaverint“.

[5]) „Parentes gravissima obligatione tenentur prolis educationem tum religiosam et moralem, tum physicam et civilem pro viribus curandi, et etiam temporali eorum bono providendi“.

[6]) Efez. 6, 4.

[7]) Litt. encycl. „Rerum novarum“, 15 maii 1891: „Patria potestas est eiusmodi, ut nec extingui, neque absorberi a respublica possit, quia et commune habet cum ipsa hominum vita principium... Quod igitur *socialistae*, posthabita providentia parentum, introducunt providentiam reipublicae, faciunt *contra iustitiam naturalem*, ac domorum compaginem dissolvunt“.

naudoti. Ne; vaikas yra žmogus, o ne daiktas ar gyvulys. Pats žmogus—nei šeimos, nei valstybės, nei Bažnyčios nuosavybė ir todėl negali būti konfiskuojamas, pavergiamas ar naudojamas savotiškiems kitų tikslams, pav., šeimos ar tautos garbei kelti, rasei gerinti ir tt.. Vaikas, tiesa, kūną gavo neva iš tėvų. Bet sielą jiems betarpiškai davė Dievas pats. Dievas taip pat yra vyriausias žmogaus tikslas, ir Jam turės atsiskaityti iš savo gyvenimo elgimosi. Todėl vaikas pridera Dievui, o paskum pats sau. Toliau, vaikas turi tam tikrų teisių. Be kitko, jis turi teisę būti išaugintas, išmokytas ir išauklėtas. Turi teisę, kad kalbamasis dalykas būtų atliktas žmoniškai, tikybiškai ir tt. Kitaip sakant, vaikas turi teisę būti parengtas taip, kad tiktų fiziniam ir dvasiniam gyvenimui. Galop, šeima, valstybė ir Bažnyčia egzistuoja žmogui padėti — padėti pasiekti savo tikslą. Kalbamoji priedermė taip pat yra matas jų teisės vaiko atžvilgiu.

Jeigu smulkiau kalbėsime apie tėvų teisės augi ti, mokyti ir auklėti vaikus ribas, tai pasakytina štai kas:

Visų pirma, tėvų valdžia, arba teisės vaikų atžvilgiu, priklauso Dievo. Todėl tėvai vaikus auginti, mokyti ir auklėti turi taip, kaip reikalauja įgimtoji teisė ir pozityvūs Dievo įstatymai.

Antra, morališkas ir tikybiškas auklėjimas vaikų pridera ne tik tėvams, bet taip pat Bažnyčiai Dievo teisėmis ir kalbamajame dalyke tėvai visai priklauso Bažnyčios. Nes Dievas kiekvieną žmogų paskyrė antagamtiniui tikslui — amžinajam gyvenimui. Todėl tėvai, augindami, mokydami ir auklėdami vaikus, visada turi turėti akis įsmeigę į tą tikslą. „Įgimtimi tėvai", sako šv. tėvas Leonas XIII: „turi teisę mokyti tuos, kuriuos pagimdė, ir turi taip auklėti ir mokyti, kad tai sutiktų su Dievo paskirtu vaiko tikslu" [1]). Bet antagamtinis žmogaus tikslas tėra pasiekiamas antagamtinėj draugijoj, arba Bažnyčioj. Todėl tėvai gimusį vaiką kuo greičiausiai turi įrašyti į tą draugiją, arba pakrikštydinti. Paskiau tėvai vaiką turi padaryti gerą krikščionį. Kaip tai padaryti, reikia klausti ir klausyti Bažnyčios. Todėl šv. tėvas Benediktas XV rašo: „Vyskupai turi autoritetyviu būdu tvarkyti... katalikišką jaunuomenės auklėjimą" [2]). Jeigu taip, tai tėvai turi laikytis kalbamojo dalyko. Todėl Šv. Tėvas Pijus XI sako: „Labai svarbu gimdytojams neužmiršti to, kad turėdami teisę ir priedermę gerai išauklėti vaikus, to dalyko padaryti negali, nesilaikydami vyskupų ir dvasiškių nurodymų; o taip išauklėję vaiką, daug gera padarys Bažnyčiai ir valstybei" [3]).

---

[1]) Ep. encycl. „Sapientiae", 10 ian. 1890: „Natura enim parentes habent ius suum instituendi, quos procreaverint, hoc adiuncto officio, ut cum fine, cuius gratia sobolem Dei beneficio susceperunt, ipsa educatio conveniat et doctrina puerilis".

[2]) Ep. ad delegatum apostolicum in Indiis Orientalibus, 15 oct. 1921: „Episcopi teneri debent et auctorative modorari...catholicam educationem".

[3]) Ep. ad episcopos Lithuaniae, 24 iun. 1928: „Quo in genere valde interest ut adolescentulorum parentes ne obliviscantur cum sibi esse ius officiumque bene educandi, eum facere se non posse quin episcoporum et cleri utriusque sollertiae obsecundent, quo per sobolem ita excultam facilius Ecclesiae civitatisque bonum promoveant".

Trečia, net valstybė negali visai nesiinteresuoti tuo, kaip jos valdiniai yra mokomi ir auklėjami. Ji turi saugoti vaikus nuo tėvų piktanaudojimo (tai chimeriškas atvejis) ir apsileidimo. Nes valstybės dalykas yra rūpintis visuomenės gerove, kur, be kitko, turi ginti individualines žmonių teises. Plačiau apie tai kalbėsime žemiau (n. 8).

5. Tėvai vaikus auklėti turi tam tikru būdu, būtent, morališkai, tikybiškai, katalikiškai, fiziškai ir civiliškai. Nes Kodeksas I. C., kan. 1372, § 2 sako: „Ne tik tėvai kan. 1113, bet taip pat visi tie, kurie jų vietoj yra, turi teisę ir didžiausią priedermę rūpintis tuo, kad vaikai būtų krikščioniškai išauklėti“[1]). O cituotas kan. 1113 sako: „Tėvai turi didžiausią priedermę, kiek galėdami, auklėti vaikus taip tikybiškai ir morališkai, taip fiziškai ir civiliškai ir net pasirūpinti pasauline jų gerove“[2]).

Morališkas auklėjimas būna tada, kai auklėjama dorovės pradais. Jie rodo, kas yra gera ir bloga. Morališkai auklėtina yra dėl to, kad auklėjimas turi teisingai išauklėti žmogaus valią. O šio teisingumo norma yra pati dorovė. Be to, pirmaeilis šiaipjau auklėjimo tikslas yra moralinis išauklėjimas. Šiaipjau auklėjimas gali turėti įvairių betarpiškų ir tarpiškų kitų tikslų. Bet niekada neturi stigti moralinio auklėjimo. Toliau, be dorovės auklėjimas pridera gyvuliams ir įžeidžia la[illegible]ą ir moralinę žmogaus įgimtį. Galop, šv. tėvas Leonas XIII rašo: „Šiandien ne tik Bažnyčiai, bet taip pat valstybei labai svarbu jaunuomenė nuo pat jaunystės mokyti krikščioniškos dorovės ir išminties. Tai aiškiausiai supranta tie, kurie teisingai galvoja“[3]). „Teatkreipia akis (tėvai), kokias dideles ir šventas Dievo paskirtas priedermes turi savo vaikų atžvilgiu, kai vaikus turi išauklėti taip, kad mokėtų tikybą, būtų labai dorovingi ir pamaldžiai garbintų Dievą; kad daro skriaudą, jeigu tikintį ir neprityrusį amžių be skirtumo paveda įtartiniems mokytojams... Taigi tėvai teatsimena tai, kad didelė yra jų priedermė saugoti vaikai, o dar didesnė priedermė yra vaikai išauklėti kuo geriausi dvasiniu atžvilgiu“[4]).

---

[1]) „Non modum parentibus ad normam can. 1113, sed etiam omnibus qui eorum locum tenent, ius et gravissimum officium est curandi christianam liberorum educationem“.

[2]) „Parentes gravissima obligatione tenentur prolis educatione tum religiosam et moralem, tum physicam et civilem pro viribus curandi, etiam temporali eorum bono providendi“.

[3]) Ep. encycl. „Quod multum“, 22 aug. 1886: „Adolescentes vel a pueritia ad christianos mores christianamque sapientiam informari, non modo Ecclesiae, se etiam reipublicae hodie tanti interest, ut pluris interesse non possit“.

[4]) Ep. „ Officio sanctissimo“, 22 dec. 1887: „Velint animadvertere, quam magna sanctaque officia sibi cum Deo intercedant de liberis suis; ut scientes religionis, bene moratos, Deum pie colentes educare debeant; ut faciant damnose, si aetatem credulam et incautam suspectis praeceptoribus indiscrimen committant... Hoc igitur parentes repetent, se magnum quidem onus gerere de liberorum tuitione, multo tamen gerere maius, ut eos ad meliorem potioremque vitam, quae animarum est, educant“.

Tikybiškai auklėti reiškia tai, kad morališko auklėjimo dorovės pradai yra imtini ne iš kur kitur, tik iš tikybos. Taip auklėti reikia dėl to, kad tikyba yra dorovės pagrindas. Nes tikyba moko, kurios yra priedermės Dievo, kitų žmonių ir paties savo atžvilgiu. Taip pat ji moko, jog Dievas yra vyriausias žmogaus tikslas ir yra antagamtinė blogo ir gero sankcija. Be to, žmogų tikybiškai auklėti reikalauja religinė žmogaus įgimtis. Toliau, šv. Povilas sako: „Jūs tėvai neveskite į rūstybę savo vaikų, bet auklėkite juos drausmėje ir Viešpaties perspėjime“[1]). Galop, šv. tėvas Leonas XIII rašo, jog vadinamoji civilinė ir natūralinė dorovė esanti neužtektina mokiniams auklėti, „nes žmogaus negali vesti prie vyriausio tikslo, paskirto Dievo gerumo, kame palaimintai matysime Dievą; net neturi pakankamos jėgos doriškai ir dorovingai išauklėti vaiko dvasią ir neatatinka tikrą ir jaučiamą reikalą žmogaus, kurs yra animal religiosum taip pat, kaip yra animal sociale, ir joks mokslo progresas niekada negali išrauti iš žmogaus giliausių tikybos ir tikėjimo šaknų“[2]). „Įgimtimi tėvai turi teisę mokyti tuos, kuriuos pagimdė, ir turi taip auklėti ir mokyti, kad tai sutiktų su Dievo paskirtu vaiko tikslu“[3]). „Ne plikas mokymas, ne miglotos ir paviršutinės dorovės sąvokos katalikų auklėtinius mokykloj padarys tokius, kokių trokšta ir laukia tėvynė. Jiems yra dėstytina svarbesni ir didesni dalykai, per ką jie galėtų tapti gerais krikščionimis ir dorais piliečiais, būtent, jie turi būti auklėjami tais pradais, kurie giliai glūdi jų sąžinėj ir kurių turi klausyti ir laikytis, nes jie savaime išplaukia iš tikėjimo ir tikybos. Be tikybos juk negali būti moralinio auklėjimo, to vardo verto ir vaisingo. Mat, kiekvienos priedermės forma ir jėga išplaukia labiausiai iš tų priedermių, kurios žmogų jungia su Dievu, liepiančiu, draudžiančiu ir sankcionuojančiu gera ir bloga. Todėl dvasia norėti be tikybos išauklėti gera yra tokia pat nesąmonė, kaip siūlyti dorybę, išardžius jos pagrindą. Taigi teisingumas ir protas reikalauja, kad auklėtiniai būtų mokomi ne tik pasaulinio, bet taip pat kalbėtojo katalikų dorovės mokslo, be ko visas mokslas bus ne tik nevaisingas, bet net žalingas“[4]). Šv. tėvas Benediktas XV rašo: „Vyskupai turi rūpintis ir autoritetyviu būdu tvarkyti... katalikišką jaunuomenės auklėjimą, kurio niekada negalima atskirti nuo

---

[1]) Efez. 6, 4.

[2]) Ep. „In mezzo“, 26 iun. 1878: „Non puo guidare l'uomo all' altissimo fine destinatogli da divina Bontà nella visione beatifica di Dio, neppure ha forza bastevole sull' animo del fanciullo per educarlo a virtu e mantenerlo saldo nel bene, nè risponde ai veri e sentiti bisogni dell'uomo, il quale è animal religioso nel modo che è animale socievole, e nessun Progresso di scienza puo mai svellergli dall'animo le radici profondissime di religione e di fede“.

[3]) Litt. encycl Sapientiae“, 10 ian. 1890: „Natura enim parentes habent ius suum instituendi, quos procreaverint, hoc adiuncto officio, ut cum fine, cuius gratia sobolem Dei beneficio susceperunt, ipsa educatio conveniat et doctrina puerilis“.

[4]) Ep. encycl. „Affari vos“, 8 dec. 1897: „Non mera institutione litteraria, non solivaga ieiunaque cognitione virtutis posse fieri, ut alumni

tikybos mokslo“ [1]). Šv. Tėvas Pijus XI sako: „Galop, sugalvota atskirti Dievas ir Kristus nuoj aunuomenės mokymo. Bet savaime pasiekta tai, kad mokyklose ne tik nebėra tikybos, bet dar tyliai net atvirai su ja kariaujama, ir kad vaikai ima manyti, jog ir gyvenime tikrai maža ar visai nieko nereiškia tai, apie ką visai nekalbama ar labai įžeidinėjama. Tuo būdu, pašalinus Dievą, Jo įstatymus ir mokslą iš mokyklos, jaunuomenės sielų visai nebegalima mokyti to, kad vengtų bloga, dorovingai ir šventai gyventų, ir drauge būtų pagaminta šeimai ir valstybei dorovingų, tvarkingų, ramių ir visuomenei naudingų žmonių“ [2]).

Katalikiškai auklėti reiškia tai, kad čia reikalaujamoji tikyba turi būti katalikų. Nes ji viena tėra teisinga. Be to, šv. tėvas Leonas XIII rašo: „Tėvai būtinai turi stengtis ir įtempti savo jėgas tam, kad būtų pašalintas bet kuris neteisingumas ir pergalėta visa tai, kas jiems kliudo auklėti vaikus“ [3]). „Katalikui viena katalikų tikyba tėra teisinga. Todėl niekis jam yra tas tikybos ir dorovės mokslas, kurs kyla ne iš giliausios katalikiškos išminties“ [4]). Galop, Šv. Tėvas Pijus XI sako: „Vyskupai

---

catholici tales e schola aliquando prodeant, quales patria desiderat atque expectat. Tradenda eis graviora quaedam et maiora sunt, quo possint et christiani boni et cives probique evadere; videlicet informentur ad ipsa illa principia necesse est, quae in eorum conscientia mentis alte insederint, et quibus parere et quae sequi debeant, quia ex fide ac religione sponte efflorescunt. Nulla enim est disciplina morum digna quidem hoc nomine atque efficax, religione posthabita. Nam omnium officiorum forma et vis ab iis officiis maxime ducitur, quae hominem iungunt iubenti, vetanti, bona malaque sanciendi Deo. Itaque velle animos bonis imbuere moribus simulque esse religionis expertes tam est absonum, quam vocare ad percipiendam virtutem, virtutis fundamento sublato. Ergo iustitia ratioque postulat, ut non modo cognitionem litterarum alumnis schola suppeditet, verum etiam eam, quam diximus, scientiam morum cum praeceptionibus de religione nostra apte coniunctam, sine qua nedum non fructuosa, sed perniciosa plane omnis futura est institutio“.

[1]) Ep. ad delegatum apostolicum in Indiis Orientalibus, 15 oct. 1921: „Episcopi teneri debent et auctorative moderari... cahtolicam iuventutis educationem, quae quidem numqam a religiosa institutione seiungenda est“.

[2]) Litt. encycl. „Ubi arcano“, 23 dec. 1922: „Denique ab institutione iuventutis Deum et Christum eius segregari visum est: at necessario est consecutum, ut religio non tam in scholis abesset quam in scholis tacite vel etiam aperte oppugnaretur, et pueri sibi persuaderent, nihil aut certe parum ista omnia ad bene vivendum valere, de quibus aut nullus haberetur sermo aut verba utique plena contemptionis fierent. Ita vero, Deo eiusque lege et disciplina studiorum exsulantibus, iam non intelligitur quo pacto adolescentulorum animi ad malum devitandum atque ad aetatem honeste sancteque agendum institui possint; et simul quemadmodum domestico et civili convictui copia suppetat hominum, qui sint bene morati, ordinis pacisque amatores et ad communem idonei utilesque prosperitatem“.

[3]) Litt. encycl. „Sapientiae“, 10 ian. 1890: „Parentibus est necessarium eniti et contendere, ut omnem in hoc genere propulsent iniuriam, omninoque pervincant ut sua in potestate sit educare liberos, ut par est, more christiano“.

[4]) Ep. encycl. „Affari vos“, 8 dec. 1897: „Catholico homini una atque unica vera est religio cahtolica: proptereaque nec morum is potest, nec religionis doctrinam ullam accipere vel agnoscere, nisi ex intima sapientia catholica petitam ac depromptam“.

turi rūpintis ir autoritetyviu būdu tvarkyti... katalikišką jaunuomenės auklėjimą“ [1]).

Morališkai ir tikybiškai auklėti reikia nuo pat mažens. Nes ką jaunas įprasi, tai ir senas teberasi. Jeigu tik suaugusiam amžiui būtų atidedamas kalbamasis auklėjimas, tai būtų per vėlai: žmogus jau bus paskendęs indiferentizme ar net ateizme.

Atbulai, negalima auklėti priešingai katalikų tikybai ir dorovei arba bent be tikybos ir dorovės. Pamatas yra tas pat, kuriuo įrodinėjome pozityvaus tokio auklėjimo reikalingumą.

Fiziškas auklėjimas yra tas pat, kurį lietuviškai vadiname auginimu. Į jį įeina gyvybė, maistas ir apdaras.

Civiliškas auklėjimas—pasauliniai mokslai, amatas, verslas ir t. t.

6. Tėvai turi padėti Bažnyčiai mokyti ir auklėti jaunuomenę. Nes Šv. Tėvas P i j u s XI rašo: „Ne tik šeima, bet taip pat valstybė turi padėti Bažnyčiai teisingai mokyti jaunuomenę, nes Ji (Bažnyčia) yra tikėjimo sargas ir dorovės mokytoja“ [2]).

6. T ė v a i i r m o k y k l a.

— 1. Auginti, mokyti ir auklėti vaikus turi patys tėvai. Tai daryti liepia įgimtoji teisė. Nes, be kitko, tėvai savaime geriau už kitus sugeba auklėti ir tt. savo vaikus. Bet tėvai, bendrai, nėra nei tiek išsilavinę, nei tiek žino pedagogikos, nei tiek turi laiko, kad vieni patys galėtų tinkamai išmokyti ir išauklėti vaikus. Tai spragai užkišti arba tam darbui padirbti tėvai gali naudotis kitais asmenimis, padėjėjais. Bet ir šiuo atveju tėvai vis dėlto atsako už blogą auklėjimą vaikų. Todėl jie šimtą kartų turi apsižiūrėti, kam duoda vaikus mokyti ir auklėti.

Mokyti ir auklėti vaikai galima namie. Tai namų mokykla. Bet kalbamasis dalykas atlikti galimas taip pat kame kitur. Tai šiaipjau mokykla. Bet namų mokslas ir auklėjimas yra brangus ir konsekvenčiai tik turtuoliams tepakeliamas. O šiaipjau žmonės vaikus mokyti ir auklėti gauna bendrose mokyklose.

2. Mokykla yra šeimos padėjėja, įgaliotinė ar papildytoja vaikų mokymo ir auklėjimo atžvilgiu. Todėl ji galima vadinti šeimos tąsa ar net antrąja šeima.

Toliau, mokykla turi ne tik mokyti, bet taip pat auklėti. Nes taip daryti turi patys tėvai, o mokykla kaip tik yra jų įgaliotinė šiam darbui atlikti.

Dar toliau, mokykla vaikus mokyti ir auklėti turi taip, kaip tai daryti turi pati šeima. Nes ji, kaip jau sakėme, yra tėvų įgaliotinė. Be to, jeigu mokykla ar mokytojas auklėtų kitaip, tai nebebūtų šeimos ir mokyklos auklėjimo vienodumo, mokykla

---

[1]) Ep. ad delegatum apostolicum in Indiis Orientalibus, 15 oct. 1921: „Episcopi tenere debeant et auctorative moderari... catholicam iuventutis educationem“.

[2]) Ep. ad episcopos Lithuaniae, 24 iun. 1928: „Non modo a familia sed etiam a civitate ipsa iuvandam esse Ecclesiam in recta iuvenum institutione, utpote quae, et fidei custos sit et bonorum morum magistra“.

sunaikintų šeimos darbą ir atbulai. Tas antagonizmas panertų neprityrusio jaunuolio dvasią abejojimuose ir skepticizme ir panaikintų taip tėvų, taip mokyklos auklėjimo sėkmingumą. Todėl kard. M. von Faulhaber teisingai ir gražiai sako: „Nepedagogiška jaunas daigas, kurs iki šešerių metų amžiaus (iki mokyklos meto) buvo įleidęs daigus šiltoj tikinčios šeimos srityj, dabar septintaisiais metais amžiaus, persodyti į netikinčios mokyklos žiaurų klimatą“ [1]). Taip jau yra mokyklos pradžioj. Tolimesniam kalbamajam darbui apšviesti gali tikti šis palyginimas: Paimk kurią gėlę. Laikyk ją kurį laiką saulėj ir kurį laiką speige. Paskum vėl laikai saulėj ir vėl perkeli į speigą. Gėlė greit nuvys—jaunuolio siela sudžius.

Galop, mokykla turi taip auklėti vaikus, kaip teisiai reikalauja tėvai. Nes vaikai auklėti yra įgimta, nepašalinama ir nepaliečiama tėvų teisė. Visi kiti auklėtojai tėra jų padėjėjai ir įgaliotiniai. Be to, šv. tėvas Leonas XIII rašo: „Todėl tėvai teisingai reikalauja to, kad mokytojas prisitaikintų prie vaikų tikybos. Kalbamojo dalyko jie norėti ir reikalauti turi“ [2]).

3. Tėvai turi teisę dėtis į draugijas su kitomis šeimomis bendrai šeimų mokyklai įkurti. Nes jeigu jie turi įgimtą teisę laisvai mokyti ir auklėti vaikus patys ar namie, tai taip pat turi turėti tokią pat teisę dėtis į krūvą su kitais asmenimis ir drauge padirbti vienam nepakeliamą darbą. O mokyklos iš tikrųjų vienas, bendrai, neišlaikysi, ir daugelio šeimų mokykla bus ideališkesnė. Be to, Šv. Oficijos Kongregacija rašo: „Labai naudinga tėvams ir motinoms draugiškai susidėti į krūvą tam dalykui, kad bendromis jėgomis galėtų tinkamai rūpintis ir sėkmingai pasiekti savo vaikų išganymą ir geriau juos išmokytų“ [3]).

4. Tėvai gali laisviausiai ir niekieno nepriklausomai pasirinkti iš esamųjų mokyklų privatinę ar viešą ir t. t. Pasirinkti tokią, kuri daugiau tinka jų auklėjimo idealui, moraliniam ir tikėjimo įsitikrinimui ir sąžinei. Tai logiškai išplaukia iš esminės ir nesulaužomos tėvų teisės auklėti vaikus, tai išeina iš šeimos įgimties ir mokyklos priedermės auklėti. Jeigu būtų galima tėvams stačiai ar nestačiai užmesti tam tikra mokykla, priešinga jų principams ir tikybai, tai jų auklėjimo teisė tebūtų iliuzija ir mokykla paliautų buvusi tėvų auklėjimo padėjėja ir tt.

5. Tėvų teisėj pasirinkti mokykla glūdi teisė pasirinkti mokyklos mokytojai. Nes mokytojas yra mokyklos siela ir

---

[1]) Zeitfragen und Zeitaufgaben, Freiburg im Br. 1923, 103: „Es wäre erziehlich nicht zu verantworten, die junge Pflanze, die bis zum sechsten Jahre in der warmen Zone einer religiösen Familie ihre Wurzeln einsenkte, nun auf einmal im sechsten Jahre in das rauhe Klima einer religionslosen Schule zu verpflanzen“.

[2]) Ep. encycl. „Affari vos“, 8 dec. 1897: „Quocirca cum catholici volunt, quod et velle et contendere officium est, ut ad liberorum religionem institutio doctorum accommodetur, iure faciunt“.

[3]) S. C. S. Off., instr. 10 maii 1884: „Perutile etiam est, hinc patres illinc matresfamilias fraterno foedere coniungere eum in finem, ut viribus unitis aeternae propriae sobolis saluti rectaeque institutioni aptius studere et efficacius consulere possint“.

gyvybė ir, galima sakyti, koks yra mokytojas, tokia pat yra mokykla — nuo mokytojo pareina geras ar blogas mokyklos mokymas ir auklėjimas. Toliau, mokytojas tėra tėvų padėjėjas, dalinis ir laikinis jų pavaduotojas ir t. t. Jis moko ir auklėja ne savo vardu, tik šeimos įgaliotas ir jos vardu. Dar toliau, tėvai, būdami nepaliaujami auklėtojai vaikų, atsako net už mokyklos auklėjimą. Galop, šv. tėvas Leonas XIII rašo: „Tėvų dalykas yra veizėti tai, kurie yra vaikų šiaipjau mokytojai ir kas moko gyventi. Todėl tėvai teisingai reikalauja to, kap mokytojas prisitaikintų prie vaikų tikybos. Kalbamojo dalyko jie norėti ir reikalauti turi. Ir vienoda negerovė yra būti priverstam pasirinkti vieną iš dviejų, būtent: ar vaikai visai nemokyti ar būti tikrame aukščiausių dalykų pavojuj“ [1]).

Jeigu kartais ne visi tėvai teišmanytų mokytojų mokymo ir auklėjimo kvalifikacijų, tai dar neatima jų kalbamosios teisės. Tam dalykui tinkamai atlikti jie gali betarpiškai įgalioti ką kitą, kompetetingą asmenį. Čia dar galima skirti mokytojo savumai nuo savumų, būtent, cenzas ir dorovė ar tikyba. Paskutiniuoju dalyku tėvai visada gali gerai suprasti ir atskirti. Taigi bent tai jiems būtinai pripažintina.

6. Tėvai gali pašalinti netinkamus mokytojus. Nes kieno dalykas yra skirti ar rinkti mokytojai, to taip pat turi būti dalykas jie pašalinti [2]).

7. Tėvai turi teisę kontroliuoti mokyklos mokymą ir auklėjimą. Čia įeina dėstomasis objektas, mokyklos vadovėliai, skaitomosios knygos, mokytojų elgimasis mokykloj ir nemokykloj ir visa tai, kas yra pavojinga tiesai ir vaikų dorovei. Nes tėvai yra įgimti, būtini ir vyriausi savo vaikų auklėtojai. Tėvai, tiesa, neturi ardyti to, ką teisingai stato mokykla. Bet ir mokykla negali rauti lauk to, ką tėvai teisingai buvo pasėję ar sėja. Be to, jeigu vaikai yra blogai mokomi ar auklėjami, tai tėvai gali ir turi pašalinti netinkamus mokytojus. Kitaip gaus atsiimti savo vaikus iš mokyklos ir t.t. Kaip tai galės padaryti, jei negalėtų kontroliuoti mokyklą; nes nežinos dalyko. Galop, Šv. Oficijos Kongregacija rašo: „Tėvai patys ar tie, kurie jų vietoj yra, uoliai teprižiūri savo vaikus ir patys ar nesugebėdami per kitus tepaklausinėja apie klausytas pamokas, teprižiūri jiems duotas knygas ir, radę ką kenksminga, tesigriebia priemo-

---

[1]) Ep. encycl. „Affari vos“, 8 dec. 1897: „Videre aut de suis quemque liberis, apud quos instituantur, quos habeant vivendi praeceptores, magnopere pertinet ad patriam potestatem. Quocirca cum catholici volunt, quod et velle et contendere officium est, ut ad liberorum suorum religionem institutio doctoris accommodetur, iure faciunt. Nec sane iniquius agi cum iis queat, quam si alterutrum malle compellantur, aut rudes et indoctos, quos procrearint, adolescere aut in aperto rerum maximarum discrimine versari“.

[2]) Pradžios mokyklos įstatymas, 10 lapkr. 1922 m., § 40 sako: „Mokytojas, netinkamai einąs savo pareigas, dviem trečdaliams mokinių tėvų ir globėjų raštu pareikalavus ir Švietimo Ministerijai jų reikalavimą patvirtinus, mokslo metams pasibaigus, iš vietos iškeliamas“. („Vyriausybės Žinios“, n. 117 [1922] eil. 914).

nių tai negerovei visai pašalinti ir teuždraudžia draugauti ir santykiauti su tais mokiniais, iš kurių galėtų kilti tikėjimo ar dorovės pavojus ar kurie yra ištvirkę“ [1]). Šv. tėvas Leonas XIII sako: „Geri gimdytojai visai turi rūpintis tuo, kad jų vaikai, kai tik ima suprasti dalykus, sužinotų tikybos įsakymus ir mokyklose nebūtų nieko tai, kas įžeistų tikėjimą ir dorovę“ [2]). „Teatkreipia akis (tėvai), kokias jie dideles ir šventas Dievo paskirtas priedermes turi savo vaikų atžvilgiu, būtent: kad vaikus turi išauklėti taip, jog mokėtų tikybą, būtų labai dorovingi ir pamaldžiai garbintų Dievą, ir kad daro skriaudą, jeigu tikintį ir nepritysusį amžių be skirtumo paveda įtartiniems mokytojams“ [3]). „Tėvai būtinai turi stengtis ir įtempti savo jėgas tam, kad būtų pašalintas bet kurs neteisingumas ir pergalėta visa tai, kas jiems kliudo teisingai krikščioniškai auklėti vaikus, ir labiausiai uždrausti lankyti tas mokyklas, kur kyla pavojus prisigerti nedorovės nuodų“ [4]).

Tėvai mokyklą kontroliuoti gali patys ar per kitus, savo rinktus atstovus. Paskutiniuoju būdu pati kontrolė kartais gali būti tvarkingesnė ir ideališkesnė. Kalbamąjį dalyką mini ką tik cituotoji Šv. Oficijos Kongregacijos instrukcija, 24 lapkr. 1875.

7. Bažnyčios teisės.

— 1. Bažnyčios dalykas yra mokyti katalikų tikybos jaunuomenė bet kuriose mokyklose. Kalbamojo darbo niekas kitas negali dirbti be Bažnyčios įgaliojimo. Taip pat Bažnyčios dalykas yra paskirti katalikų tikybos mokslo objektas ir įsakyti metodas.

Mokymas tikybos turi dvi dalis, būtent, teoriją ir praktiką. Pirmasis dalykas yra ne kas kita, kaip dėstyti tikybos ir dorovės mokslas. Antrasis dalykas — katalikų tikyba praktikuoti privatiniame asmens ir viešame mokyklos ir Bažnyčios gyvenime-

---

[1]) S. C. S. Off. 24 nov. 1875: „Ipsi vero parentes, quive eorum loco sunt, liberis suis sollicite invigilent, ac vel ipsi per se, vel, si minus idonei ipsi sint, per alios, de lectionibus auditis eos interrogent, libros iisdem traditos recognoscant, et si quid noxium ibi deprehenderint, antidota praebeant, eosque a familiaritate et consortio discipulorum, a quibus fidei vel morum periculum imminere possit, seu quorum corrupti mores fuerint omnino arceant atque prohibeant“.

[2]) Ep. encycl. „Nobilissima“, 8 dec. 1884: „Omnino parentes bonos oportet, ut sui cuiusque liberi cum primum sapere didicerunt, praecepta religionis percipiant, et ne quid occurrat in scholis, quod fidei morumve integritatem offendat“.

[3]) Ep. „Officio sanctissimo“, 22 dec. 1887: „Velint animadvertere, quam magna sanctaque officia sibi cum Deo intercedant de liberis suis; ut scientes religionis, bene moratos, Deum pie colentes educare debeant; ut faciant damnose, si aetatem credulam et incautam suspectis praeceptoribus in discrimen committant“.

[4]) Litt. encycl. „Sapientiae“, 10 ian. 1890: „Parentibus est necessarium eniti et contendere, ut omnem in hoc genere propulsent iniuriam, omninoque pervincant ut sua in potestate sit educare liberos, ut par est, more christiano, maximeque prohibere scholis iis, a quibus periculum est ne malum venenum imbibant impietatis“.

Todėl šv. Tėvas Pijus XI rašo: „Jaunuomenė viešose mokyklose turi būti išmokoma krikščionių mokslo ir tinkamai išlavinama krikščioniškoje dorovėje. Nes kadangi jaunutis amžius yra apsuptas taip gilaus klaidų duburkio ir pasileidimo šiurkšlių, tai Bažnyčiai ir valstybei labai svarbu tai, kad jaunuomenė išaugtų geresnė“[1]).

Jaunuomenė čia suprantama katalikų.

Mokyklos suprantamos visos tos, kuriose mokosi katalikai. Nesvarbu, ar jos yra pradžios, ar vidurinės, ar aukštesniosios ir aukščiausios. Taip pat nesvarbu, ar mokyklos yra privatinės ar valstybės ir t. t.

Kalbamąsias Bažnyčios teises įrodo štai kas:

Pirma, vien Bažnyčiai Kristus yra davęs galią vesti žmones į antagamtinį gyvenimą. Todėl tik jai tepridera tos priemonės, kurių reikia anam tikslui pasiekti. Be tikybos mokymo katalikų jaunuomenė, galima sakyti, tinkamai nepasieks antagamtinio tikslo. Taigi Bažnyčiai tepridera teisė mokyti tikybos katalikų jaunuomenė.

Antra, mokyti tikybos katalikų jaunuomenė, kaip sakėme aukščiau, yra ne kas kita, kaip mokyti ir praktikuoti katalikų tikyba ir dorovė. Į kalbamąją praktiką įeina, be kitko, Dievo kultas ir ėjimas sakramentų. O šiuos dalykus tvarkyti kaip tik tegali Bažnyčia.

Trečia, šv. tėvas Pijus IX pasmerkė šiuos tvirtinimus: „Visas tvarkymas tų mokyklų, kuriose mokoma kurios krikščionių valstybės jaunuomenė, išskyrus tam tikru atžvilgiu tik vyskupų seminarijas, galimas ir turi būti priskirtas pasaulinei valdžiai ir tai taip, jog niekas kitas neturi teisės kištis į mokyklų mokymą, laipsnių davimą ir mokytojų rinkimą ar tvirtinimą“[2]). „Valstybės gerovei labai svarbu tai, kad tos pradžios mokyklos, kurias gali lankyti bet kurio luomo vaikai, ir visos kitos viešos mokyklos, kuriose dėstoma literatūra ir kiti svarbesnieji pasauliniai mokslai ir auklėjama jaunuomenė, būtų visiškai atskirtos nuo Bažnyčios valdžios, tvarkymo ir kišimosi ir visai tepriderėtų pasaulinei ir politinei valdžiai taip, kaip tik nori valstybės valdovai ir tų dienų visuomenės nuomonė“[3]). Šv. tėvas Leonas

[1]) Ep. ad episcopos Austriae, 8 nov. 1927: „Instandum est igitur ut iuvenes in scholis publicis christiana doctrina imbuantur atque ad christianos mores rite informentur; si quidem iuvenilis aetas tanta errorum colluvie vitiorumque coeno circumvenitur, plurimum sane cum Ecclesiae tum Reipublicae interest ut ipsa in spem melioris aevi succrescat“.

[2]) Syllabus errorum, prop. 45: „Totum scholarum publicarum regimen, in quibus iuventus christianae alicuius Reipublicae instituitur, episcopalibus dumtaxat seminariis aliqua ratione exceptis, potest ac debet attribui auctoritati civili et ita quidem attribui, ut nullam alii cuicumque auctoritati recognoscitur ius immiscendi se in disciplina scholarum, in graduum collatione, in delectu aut approbatione magistrorum“.

[3]) Syllabus errorum, prop. 47: „Postulat optima civilis societatis ratio, ut populares scholae, quae patent omnibus cuiusque e populo classis pueris, ac publica universim Instituta, quae litteris severioribusque disciplinis tradendis et educationi iuventutis curandae sunt destinata, eximantur ab omni Ecclesiae auctoritate, moderatrice vi et ingerentia, plenoque civilis ac politicae auctoritatis arbitrio subiiciantur ad imperantium placita et ad communium aetatis opinionum amussim“.

XIII rašo: „Labai neteisinga yra drausti Bažnyčios valdžiai kištis į mokyklos darbą, nes Dievas Bažnyčią paskyrė mokyti to dalyko, kurio reikia amžinam kiekvieno žmogaus išganymui pasiekti ir kurs vadinasi tikyba. Kalbamosios galios niekam kitam nėra duota ir niekas negali jos pasisavinti. Todėl Bažnyčia teisingai tvirtina, jog turinti tą teisę, ir ją sulaužytą atsiieško“[1]). Kodeksas I. C., kan. 1381, § 1 sako: „Jaunuomenė bet kuriose mokyklose mokyti tikybos ir tai prižiūrėti yra Bažnyčios dalykas“[2]).

2. Bažnyčios dalykas yra morališkai auklėti katalikų jaunuomenė bet kuriose mokyklose. Kalbamajame dalyke net tėvai priklauso Bažnyčios. Nes dorovės dalykai pridera Bažnyčiai. Tai viena. Antra, morališkai auklėti negalima be tikybos (n. 5,5). O tikybos mokytoja yra Bažnyčia. Trečia, morališkas ir tikybiškas katalikų jaunuomenės auklėjimas turi būti katalikiškas (n. 5,5). O tai dar labiau pridera Bažnyčiai. Ketvirta, šv. tėvas Pijus IX pasmerkė šį tvirtinimą: „Valstybės gerovei labai svarbu tai, kad tos pradžios mokyklos, kurias gali lankyti bet kurio luomo vaikai, ir visos kitos viešos mokyklos, kuriose dėstoma literatūra ir kiti svarbesnieji pasauliniai mokslai ir auklėjama jaunuomenė, būtų visiškai atskirtos nuo Bažnyčios valdžios, tvarkymo ir kišimosi ir visai tepriderėtų pasaulinei ir politinei valdžiai taip, kaip tik nori valstybės valdovai ir tų dienų visuomenės nuomonė“[3]). Šv. tėvas Benediktas XV sako: „Vyskupai turi rūpintis ir autoritetyviu būdu tvarkyti... katalikišką jaunuomenės auklėjimą“[4]). Šv. Tėvas Pijus XI rašo: „Labai svarbu gimdytojams neužmiršti to, kad, turėdami teisę ir priedermę gerai išauklėti vaikus, to dalyko padaryti negali, nesilaikydami vyskupų ir dvasiškių nurodymų; o taip išauklėję vaiką, daug gera padarys Bažnyčiai ir valstybei“[5]). Penkta, Lietuvos konkordatas, str.

---

[1]) Ep. "Officio sanctissimo", 22 dec. 1887: „De litterarum doctrinarumque domiciliis auctoritati Ecclesiae catholicae prohibere, maxime iniurium est, eo quod munus religionis docenda , eius videlicet rei qua nemo homo non inaiget ad salutis aeternae adoptionem, Ecclesiae a Deo sit datum; nulli vero alii datum est hominum societati, neque societas ulla sibi potest adsciscere; ideoque ipsa suum propriumque ius merito affirmat, labefactum conqueritur".

[2]) „Religiosa iuventutis institutio in scholis quibuslibet auctoritati et inspectioni Ecclesiae subiicitur".

[3]) Syllabus errorum, prop. 47: „Postulat optima civilis societatis ratio, ut populares scholae, quae patent omnibus cuiusque e populo classis pueris, ac publica universim Instituta, quae litteris severioribusque disciplinis tradendis et educationi iuventutis curandae sunt destinata, eximantur ab omni Ecclesiae auctoritate, moderatrice vi et ingerentia, plenoque civilis ac politicae auctoritatis arbitrio subiiciantur ad imperantium placita et ad communium aetatis opinionum amussim".

[4]) Ep. delegatum apostolicum in Indiis Orientalibus, 15 oct. 1921: „Episcopi teneri debent et auctorative moderari... catholicam iuventutis educationem".

[5]) Ep. ad episcopos Lithuaniae, 24 iun. 1928: „Quo in genere valde interest ut adolescentulorum parentes ne obliviscantur cum sibi esse ius officiumque liberos bene educandi, tum facere se non posse quin episcoporum et cleri utriusque sollertiae obsecundent, quo per sobolem ita excultam facilius Ecclesiae Civitatisque bonum promoveant".

XIII, n. 4 sako: „Kai dėl katalikų jaunuomenės auklėjimo, tai Valstybė pripažįsta Vyskupams teises, numatytas Kanono 1381 nuostatu, ir sutiks su teisėtais Vyskupų nurodymais“ [1]).

3. Bažnyčia turi relatyvinę ir netiesioginę arba negatyvią teisę žiūrėti, kad bet kuriose katalikų lankomose mokyklose nieko nebūtų dėstoma ar daroma prieš tikėjimą ir dorovę.

Visų pirma, tarp tikro mokslo ir katalikų tikybos ir dorovės nėra ir negali būti prieštaravimo. Todėl jau Vatikano susirinkimas paskelbė: „Niekada negali būti tikro nesutikimo tarp tikėjimo ir proto“ [2]). O šv. tėvas Leonas sako: „Nėra to mokslo, kurs negalėtų geriausiai sutikti su katalikų mokslu ir mokymu“ [3]). Prieštaravimas tegali būti atsitiktinis. Jis gali pareiti nuo neteisingo laikymo nesugriaunama mokslo išvada to, kas tokia išvada nėra ar nuo nesupratimo tikėjimo dalyko. Bažnyčios dalykas yra neklystančia magisterija, arba teise mokyti tikėjimo ir dorovės, autentiškai paskelbti tai, kas pasaulinių mokslų, mokomųjų, auklėjamųjų ar stačiai mokyklos dalykų nesutinka su tikėjimu ar dorove.

Antra, pasaulinis ir tikybiškas auklėjimas jaunuomenės turi eiti iš vien. Paskutinysis net yra kuo kas svarbesnis. Nes šv. tėvas Pijus IX rašo: „Mokyklose tikybos mokslas taip turi būti pirmojoj mokymo ir auklėjimo vietoj ir vyrauti, jog jaunuomenės ėjimas kitų mokslų atrodytų lyg priedėkas“ [4]). Todėl Bažnyčiai ir pridera teisė prižiūrėti kalbamaisiais atžvilgiais tos mokyklos, kuriose mokosi katalikų jaunuomenė. Kitaip Jos teisė tikybiškai auklėti vaikus nueitų niekais.

Trečia, šv. tėvas Pijus IX pasmerkė šiuos tvirtinimus „Visas tvarkymas tų mokyklų, kuriose mokoma kurios krikščionių valstybės jaunuomenė, išskyrus tam tikru atžvilgiu tik vyskupų seminarijas, galimas ir turi būti priskirtas pasaulinei valdžiai ir tai taip, jog niekas kitas neturi teisės kištis į mokyklų mokymą, laipsnių davimą ir mokytojų rinkimą ar tvirtinimą“ [5]). „Valstybės gerovei labai svarbu tai, kad tos pradžios mokyklos, kurias gali lankyti bet kurio luomo vaikai, ir visos kitos

---

[1]) „En ce qui concerne l'education de la jeunesse catholique l' État reconnait aux Ordinaires les droits prévus par canon 1381 et il donnera suite aux remontrances justifiées des mêmes Ordinaires“.

[2]) Nulla umquam inter fidem et rationem vera dissentio esse potest“.

[3]) Ep. encycl „Affari vos“, 8 dec. 1897: Nullum est genus scientiae, nulla elegantia doctrinae, quae non optime possit cum doctrina atque institutione catholica consistere“.

[4]) Ep. „Qum non sine“, 14 iul. 1864: „In... scholis religiosa praesertim doctrina ita primarium in institutione, et educatione locum habere, ac dominari debet, ut aliarum cognitiones, quibus iuventus ibi imbuitur, veluti adventitiae appareant“.

[5]) Syllabus errorum, prop. 45: „Totum scholarum publicarum regimen, in quibus iuventus christianae alicuius Reipublicae instituitur, episcopalibus dumtaxat seminariis aliqua ratione exceptis, potest ac debet attribui auctoritati civili et ita quidem attribui, ut nullam alii cuicumque auctoritati recognoscitur ius immiscendi se in disciplina scholarum, in graduum collatione, in delectu aut approbatione magistrorum“.

viešos mokyklos, kuriose dėstoma literatūra ir kiti svarbesnieji pasauliniai mokslai ir auklėjama jaunuomenė, būtų visiškai atskirtos nuo Bažnyčios valdžios, tvarkymo ir kišimosi ir visai tepriderėtų pasaulinei ir politinei valdžiai taip, kaip tik nori valstybės valdovai ir tų dienų visuomenės nuomonė“ [1]). Šv. tėvas Leonas XIII sako: „Bažnyčia, tikėjimo sargas ir gynėjas, kurios dalykas yra savo įkūrėjo Dievo valdžia mokyti tautos krikščioniškos išminties ir uoliai žiūrėti, kaip mokomas yra Jos jaunimas, visada atvirai smerkė vadinamąsias mišrias arba neutralines mokyklas ir nuolat įspėja tėvus, kad taip svarbiame dalyke būtų atsargūs“ [2]). „Bažnyčia... turi didžiausią priedermę žiūrėti, kad neįsiskverbtų nieko prieš tikėjimą ir dorovę, kas kenktų krikščionims [3]). „Jus, Gerbiamieji Broliai, labiausiai raginame uoliai žiūrėti, kad būtų palaikomas nesugedęs ar reikale pataisytas tikėjimas mokyklose, įkurtose senuolių ar neseniai, ne tik pradžios, bet net vadinamosiose vidurinėse ir akademijose“ [4]). Šv. Vyskupų ir Vienuolių Kongregacija rašo: „Taip pat vyskupai turi žiūrėti, kad net pasaulinių mokslų mokytojai, prideramai laikydamiesi Bažnyčios minties, gerbtų tikybą ir ne tik neitų prieš, bet net tinkamai padėtų, kiek galėdami, tikybos mokytojui jo darbą dirbti“ [5]). Kodeksas I. C., kan. 1381, § 2 sako: „Vietos ordinarai (vyskupijų tvarkytojai) turi teisę ir priedermę žiūrėti, kad bet kuriose savo teritorijos mokyklose nebūtų ko dėstoma ar daroma prieš tikėjimą ir dorovę“ [6]). Paskutinįjį dalyką taip pat pripažįsta Lietuvos konkordatas, str. XIII, n. 4.

---

[1]) Syllabus errorum, prop. 47: „Postulat optima civilis societatis ratio, ut populares scholae, quae patent omnibus cuiusque e populo classis pueris, ac publica universim Instituta, quae litteris severioribusque disciplinis tradendis et educationi iuventutis curandae sunt destinata, eximantur ab omni Ecclesiae auctoritate, moderatrice vi et ingerentia, plenoque civilis ac politicae auctoritatis arbitrio subiiciantur ad imperantium placita et ad communium aetatis opinionum amussim“.

[2]) Ep. encycl. „Nobilissima“, 8 dec. 1884: „Ecclesia vero, integritatis fidei custos et vindex, quae, delata sibi a Deo conditore sua auctoritate, debet ad sapientiam christianam universas vocare gentes, itemque sedulo videre quibus excolatur praeceptis institutisque iuventus quae in ipsius potestate sit, semper scholas quas appellant *mixtas* vel *neutras, aperte* damnavit, monitis etiam atque etiam patribusfamilias, ut in re tanti momenti animum attenderent ad cavendum“.

[3]) Ep. encycl. „Caritatis providentiaeque“, 19 mart. 1894: „Ecclesia... tenetur gravissimo officio providendi ne quid usquam irrepat, ab integritate alienum fidei, morumve, quod christiano populo noceat“.

[4]) Ep. encycl. „Militantis Ecclesiae“, 1 aug. 1897: „Vos in primis vehementer hortamur. Venerabiles Fratres, ut scholis in fidei integritate retinendis, aut ad ipsam, si opus fuerit, revocandis sedulo advigiletis, sive quae a maioribus institutae, sive quae conditae recentius fuerunt, nec pueriles tantum, sed etiam quas medias et quas academias vocant“.

[5]) S. C. Ep. et Reg., instr. (ad episcopos Hungariae), 28 maii 1896: „Evigilandum quoque etiam profanarum disciplinarum magistri mentem Ecclesiae in docendo, ut par est, observantes, religionem revereantur, atque magistro religionis non solum non adversentur, sed eum pro ratione muneris sui opportune etiam iuvent“.

[6]) „Ordinariis locorum ius est vigilandi ne in quibusvis scholis sui territorii quidquam contra fidem vel bonos mores tradatur aut fiat“.

Be to, kadangi Bažnyčia gali žiūrėti, ar mokyklose nėra ko prieš tikėjimą ir dorovę, tai Kodeksas I. C., kan. 1382 sako: „Vietos ordinarai (vyskupijų tvarkytojai) patys ar per kitus taip pat gali vizituoti bet kurias mokyklas, koplyčias, rekreacijos vietas, globos vietas ir tt. tikybos ir dorovės mokymo atžvilgiu. Iš kalbamojo vizitavimo nėra išimtos nė vienuolių mokyklos, nebent jeigu jos būtų išimtųjų vienuolių padariusiųjų apžadus reikalui“ [1]). Dėl tos pat priežasties Bažnyčia gali reikalauti, kad katalikų lankomosios mokyklos praneštų tikybos ir dorovės būklę ir tt.

4. Bažnyčios dalykas yra skirti ar tvirtinti katalikų tikybos mokytojai ir vadovėliai. Be to, Bažnyčia gali reikalauti, kad dėl tikybos ir dorovės dalykų būtų pašalinti bet kurie mokytojai iš mokyklos.

Kalbamasis tikybos ir vadovėlių skyrimas ar patvirtinimas savaime išplaukia iš Bažnyčios teisės mokyti tikybos, apie ką kalbėjome aukščiau, sub 1. O Bažnyčios teisė reikalauti, kad dėl tikybos ir dorovės būtų pašalinti bet kurie mokytojai iš mokyklos, yra natūralinė netiesioginės Jos valdžios mokykloj išvada, apie ką kalbėjome sub 3. Be to, šv. tėvas Pijus IX pasmerkė šį tvirtinimą: „Visas tvarkymas tų mokyklų, kuriose mokoma kurios krikščionių valstybės jaunuomenė, išskyrus tam tikru atžvilgiu tik vyskupų seminarijas, galimas ir turi būti priskirtas pasaulinei valdžiai ir tai taip, jog niekas kitas neturi teisės kištis į mokyklos mokymą, laipsnių davimą ir mokytojų rinkimą ar tvirtinimą“ [2]). Šv. tėvas Leonas XIII rašo: „Bažnyčia teisingai daro, kišdamasis į tikybos mokymą, mokytojų dorovingumą ir sugebėjimą, parinkimą knygų. Kalbamojo dalyko nedaryti Ji negali, nes turi didžiausią priedermę žiūrėti, kad neįsiskverbtų nieko prieš tikėjimą ir dorovę, kas kenktų krikščionims“ [3]). Kodeksas I. C., kan. 1381, § 3 sako: „Jie (vyskupijų tvarkytojai) taip pat gali patvirtinti tikybos mokytojus ir knygas, ir dėl tikybos ir dorovės reikalauti, kad mokytojai ir kny-

---

[1]) „Ordinarii locorum sive per se sive per alios possunt quoque scholas quaslibet, oratoria, recreatoria, patronatus, etc in iis quae religiosam et moralem institutionem spectat, visitare; a qua visitatione quorumlibet religiosorum scholae exemtae non sunt, nisi agatur de scholis internis pro professis religionis exemptae“.

[2]) Syllabus errorum, prop. 45: „Totum scholarum regimen, in quibus iuventus christianae alicuius Reipublicae instituitur, episcopalibus dumtaxat seminariis aliqua ratione exceptis, potest ac debet attribui auctoritati civili et ita quidem attribui, ut nullam alii cuicumque auctoritati recognoscitur ius immiscendi se in disciplina scholarum, in graduum collatione, in delectu aut approbatione magistrorum“.

[3]) Ep. encycl. „Caritatis providentiaeque“, 19 mart 1894: „Quod vero de ratione sacrae doctrinae tradendae, de magistrorum probitate et peritia, de librorum delectu, quasdam Ecclesia censet vindicare rationes, quosdam modos praefinire, id sane suopte iure facit; neque id potest non facere, pro eo quo tenetur gravissimo officio providendi ne quod usquam irrepat, ab integritate alienum fidei morumve, quod christiano populo noceat“

gos būtų pašalinta“ [1]). Paskutinysis kanonas yra pripažintas Lietuvos konkordato, str. XIII, n. 4. O to paties konkordato str. XIII, n. 1 sako: „Visose viešose, arba Valstybės šelpiamose mokyklose, religijos mokslas yra privalomas. Kompetentinga dvasiškoji Vyresnybė nustatys programą ir parinks vadovėlius. Tikybos mokytojų skyrimas ir tikybos mokslo priežiūra, kiek tai liečia mokslo turinį ir dėstančiųjų dorą, bus atliekama laikantis Kanonų Teisės.— Jei Vyskupas atimtų iš mokytojo leidimą dėstyti tikybą, tai šis tuo pačiu nustos teisės dėstyti religijos mokslą. — Tie patys mokytojų skyrimo ir atšaukimo principai bus taikomi Valstybės lėšomis laikomo Teologijos-Filosofijos fakulteto profesoriams, profesorių padėjėjams ir universiteto adjunktams“.

5. Bažnyčia gali kurti savas pasaulines pradžios, vidurines, aukštesniąsias ir aukštąsias mokyklas arba universitetus ir tt. Tai daryti gali greta privatinių asmenų, valstybės ir tt.

Be to, Bažnyčia kartais net turi kurti savo mokyklas. Tai būna tada, kai visai nėra ar trūksta privatinių ar valstybės mokyklų. Tas pat pasakytina tada, kai kitaip katalikai turėtų lankyti neutralines ar mišrias mokyklas. O apie bedieviškas mokyklas kas bekalbėti.

Toliau, tik visai pasaulines mokykias, kuriose einamas visai pasaulinis mokslas, pav., karo ar aeronautikos, Bažnyčia kurti tegali tiek, kiek tai daryti gali kiti, privatiniai asmens.

Galop, Bažnyčios dalykas yra tvarkyti Jos įkurtosios arba stačiai savos mokyklos.

Tai teorijoj.

Praktikoj arba tikrumoj Bažnyčia dažnai tenkinasi tomis pat teisėmis, kurias turi privatiniai asmens valstybės įstatymais kurti ir tvarkyti mokyklas. Todėl Bažnyčia savo mokyklose prisitaiko prie valstybės įstatymų, pav., visuomenės sveikatos, namų statymo ir tt.

Tą dalyką, kad Bažnyčia gali kurti ir tvarkyti savas mokyklas, įrodo štai kas:

Pirma, Bažnyčia yra tobula draugija. Todėl Jai pridera visos tos priemonės, kurių reikia jos tikslui pasiekti. Mokyklos kaip tik eina tokiomis priemonėmis. Nes atmesk mokyklas ar neveizėk į jų veidą, tai katalikas dvasiškai ir morališkai skursi ir net sudžiūsi ar visai nueisi kreivais keliais.

Antra, katalikai turi būti ne tik mokomi, bet taip pat auklėjami. Šiandien jaunuomenė mokoma ir auklėjama labiausiai mokyklose. Todėl mokykla net negali tuo vardu vadintis tada, kai vien temoko ir drauge neauklėja. Be to, auklėjama turi būti morališkai ir tikybiškai. Toliau, Bažnyčios dalykas yra veizėti, kad mokyklose nebūtų katalikų jaunuomenės tikėjimo ir doro-

[1]) „Eisdem similiter ius est approbandi religionis magistros et libros; itemque, religionis morumque causa, exigendi ut tum magistri tum libri removeantur“.

vės pavojaus. Visa tai Bažnyčia padaryti sėkmingai tegali tada, kai turi savo mokyklas.

Trečia, Kodeksas I. C., kan. 1375 sako: „Bažnyčia turi teisę kurti ne tik pradžios, bet taip pat vidurines, aukštesniąsias ir aukštąsias mokyklas“ [1]). O kan. 1376 rašo: „§ 1. Kanoniškas katalikiško universiteto ar fakulteto įkūrimas rezervuotas yra Apaštališkajam Sostui. — § 2. Katalikiškas universitetas ar fakultetas, net bet kurių vienuolių, turi turėti savo statutą, patvirtintą Apaštališkojo Sosto“ [2]).

Ketvirta, Lietuvos konkordatas, str. XIII, n. 5 sako: „Visos mokyklos, kurios yra tiesioginėje Vyskupo žinioje ir prisitaiko prie Švietimo Ministerijos programos, diplomų įvertinimo atžvilgiu bus prilygintos į Valstybines mokyklas“ [3]).

6. Bažnyčia gali uždrausti, kad Jos valdiniai nelankytų ar neleistų vaikų į tam tikras nedoras mokyklas. Tai savaime suprantama. Nes čia Bažnyčia autentiškai aiškina tai, kas nesutinka su Dievo teisėmis. O šių dalykų Ji yra saugotoja, mokytoja ir aiškintoja.

Toliau, Bažnyčia net gali įsakyti, kad valdiniai lankytų ar leistų vaikus į geras arba katalikiškas mokyklas. Nes tėvai nevisada tegali tinkamai išmokyti ir išauklėti vaikus namie ar bet kokioj mokykloj. O to dalyko būtinai reikia katalikams; tai būtina priemonė Bažnyčios tikslui pasiekti.

Galop, Bažnyčia gali įsakyti, kad katalikai kurtų savo mokyklas; nes kitaip katalikai taip pat negali tinkamai išmokyti ir išauklėti vaikus.

8. Valstybės teisės.

— 1. Valstybė neturi tiesioginės teisės ir priedermės auginti, mokyti ir auklėti vaikus. Be to, valstybė negali kištis į tėvų teisę auginti, mokyti ir auklėti vaikus. Juo labiau ji negali atimti iš tėvų anos teisės. Nes: a) Kalbamoji teisė pačia įgimtimi pridera tėvams. Tai juridinė sritis. Fizinėj srity negalima eiti prieš gamtos dėsnius. Taip pat juridinėj srity valstybė negali atimti tų teisių, kurios yra įgimtos arba įgimtosios teisės. b) Šeima yra senesnė už valstybę. Todėl jos teisės yra tvirtesnės už valstybės. „Štai šeima“, sako šv. tėvas Leonas XIII: „mažutė, tiesa, draugija, bet vis dėlto tikra draugija ir senesnė už bet kurią valstybę. Be to, jai savaime pridera tam tikros

---

[1]) „Ecclesiae est ius scholas cuiusvis disciplinae non solum elementarias, sed etiam medias et superiores condendi“.

[2]) „§ 1. Canonica constitutio catholicae studiorum Universitatis vel Facultatis Sedi Apostolicae reservatur. — § 2. Universitas vel Facultas catholica, etiam religiosis familiis quibuslibet concredita, sua debet habere statuta a Sede Apostolica probata“.

[3]) „Toutes les écoles qui se trouvent sous la dependance de l' Ordinaire et se conformant au programme du Ministère de l' Instruction publique sont assimilées, pour ce qui regarde la valeur des diplomes, aux Ecoles d' Etat“.

teisės, kurios visai nepriklauso valstybės“ [1]). c) Jaunuomenė auklėti reikia morališkai ir tikybiškai. O valstybė nėra tikybos ir dorovės mokytoja. Be to, valstybė neturi savo pasaulėžvalgos. O mokykla negali būti be pasaulėžvalgos (n. 9, 1). d) Tiesioginis ir pirmaeilis valstybės tikslas yra visuomenės gerovė. Čia valstybė turi apsaugoti atskirų asmenų arba induvidualines teises (valstybės apsauga) ir aktingai remti, padėti ir papildyti privatinę iniciatyvą (valstybės parama). Padeda ar papildo dalyką tik tada, kai privatiniai asmens nebegali patys padirbti visuomenei reikalingo darbo. Atbulai, ne valstybės tikslas tiesiog siekti atskirų asmenų ar šeimų arba privatinės piliečių gerovės. Todėl valstybė negali dirbti to, ką padirbti gali ir dirba privatiniai asmens patys. „Neteisinga“, rašo šv. tėvas Leonas XIII: „valstybei paglemžti pilietis..., šeima. Nes teisinga yra leisti jiemdviem laisvai dirbti savo darbas, kiek tai galima daryti, neįžeidžiant visuomenės gerovės ir bet kurio teisingumo“ [2]). O mokymas ir auklėjimas jaunuomenės tiesiog tėra privatinis dalykas ar gerovė, nes čia norimas padaryti tinkamas ir geras žmogus. Tas darbas savo įgimtimi pridera šeimai. Paskutinioji niekada nėra išsižadėjusi ir negali išsižadėti kalbamojo dalyko, arba teisių, niekieno naudai, konsekvenčiai tad nė valstybės naudai. Auginimas, mokymas ir auklėjimas jaunuomenės valstybei tegali būti svarbu ir rūpėti tada, kai žmogus norimas padaryti geras pilietis ir naudingas visuomenės narys. Bet ir čia valstybė negali kištis tada, kai privatinė iniciatyva arba stačiai įgimtieji vaikų mokymo ir auklėjimo organai, būtent, šeima, sugeba padirbti savo darbą ir konsekvenčiai aprūpina visuomenės reikalą. e) Jeigu šeima ir valstybė drauge galėtų mokyti ir auklėti jaunuomenę, tai sunku būtų išlaikyti vienodumas. Tai negera, nepedagogiška. f) Ne valstybė pagimdė vaikus. Todėl ne jos dalykas turi būti tas darbas tęsti arba baigti, atsieit, mokyti ir auklėti. g) Jeigu mokymas ir auklėjimas vaikų priderėtų valstybei, tai ji taip pat turėtų vaikus auginti, pav., maitinti, apdaryti, duoti butą ir t. t. O šios funkcijos neįeina į valstybės sritį ir pasisavinimas tokių individualinių teisių ir priedermių būtų nesąmonė. h) Šv. Tėvas Pijus XI sako: „Gerai žinome tai, kas yra ir kaip reikia krikščioniškai auklėti ir lavinti. Tam reikalui atlikti yra įgaliota ir turi priemones vien Bažnyčia. Todėl labai labai nuliūdome ir susirūpinome, patyrę tai, kad, iš vienos pusės, nuolat stengiamasi arba, geriau sakant, palengvėl siekiama tikrai monopolizuoti ne tik fiziškas, bet taip pat

---

[1]) Litt. encycl. „Rerum novarum“, 15 maii 1891: „En igitur familia seu societas domestica, perparva illa quidem, sed vera societas, eademque omni civitate antiquior; cui praeterea sua quaedam iura officiaque esse necesse est, quae minime pendeant a republica“.

[2]) Litt. encycl. „Rerum novarum“, 15 maii 1891: „Non civem..., non familiam absorberi a republica rectum est: nam utrique facultatem agendi cum libertate permittere aequum est, quantum incolumi bono communi et sine cuiusquam iniuria potest“.

morališkas ir dvasiškas jaunuomenės auklėjimas, ir, iš antros pusės, tas darbas dirbti kliudomas ir persekiojamas“ [1]).

2. Valstybei tepridera visuomenės gerovės atžvilgiu tam tikra netiesioginė ir lyg hipotetiška arba devoliutyvinė teisė mokyti ir auklėti jaunuomenė. Taip tatai, ji gali priminti apsileidusiems tėvams jų priedermę auginti, mokyti ir auklėti vaikus, turi jiems morališkai ir materiališkai padėti ir net gali priversti, kad tinkamai eitų savo pareigas. Paskutinysis dalykas būna bent tada, kai tėvai yra per daug apsileidę. Jeigu nė prievarta nieko nepadėtų, tada tik valstybė gali naudotis tėvų teise ir atlikti jų priedermes. Nes tokie piliečiai valstybei bus našta ir pavojingi. Tik ir kalbamuoju atveju jaunuomenė reikia auklėti morališkai, tikybiškai ir, kiek galint, tėvų tikyboj. Nes tėvų teisė yra auklėti vaikai ir valstybė čia tik eina jų pareigas. Reikia tad respektuoti ana teisė. Be to, šiam atvejui tinka šv. tėvo Leono žodžiai: „Pasaulinė valdžia, skiepydama jaunuomenei mokslą ir žinias, reikalingas bendrai gerovei, taip pat turi rūpintis, kad jaunuomenė būtų auklėjama tikybiškai ir morališkai Bažnyčios priemonėmis“ [2]).

3. Valstybė gali kurti savo mokyklas. Tai daryti turi tada kai patys tėvai pakankamai nesirūpina savomis mokyklomis arba nėra privatinės iniciatyvos. Nes tada valstybei būtų tam tikra visuomenės skriauda.

Toliau, valstybės mokyklos tegalimos toleruoti greta privatinių mokyklų. Nes tik paskutiniosios tėra normalinės mokyklos.

Dar toliau, valstybės mokyklos neturi jokiu būdu būti privilegiotesnės už privatines mokyklas. Lygybė turi būti materialinė ir pilietybės. Materialinė—privatinės mokyklos turi būti išlaikomos taip pat, kaip ir valstybės, pav., duodamas mokyklos namas, apmokama administracija, mokamos mokytojų algos ir pensijos, ir t.t. Pilietybės—kai lygiu būdu pripažįstami privatinių ir valstybės mokyklų diplomai, mokslo laipsniai ir tt. Kitaip bus mokyklos monopolizacija. O tai yra blogybė (n. 8, 6).

Galop, valstybės mokykla turi atsižiūrėti į tėvų ir Bažnyčios teises ir reikalavimus, nes jų teisės yra paprastos ir nepašalinamos.

4. Valstybė gali įsakyti, kad jos piliečiai išeitų tam tikrą mokslą. Nes kitaip daugelis gali apsileisti, o be tam tikro bendro mokslo sunku krašto kultūrai plėstis ir tuo būdu tormozuojamas yra visuomenės gerovės kilimas. Įsakyti tegalimas yra

---

[1]) Alloc. 25 mart. 1928: „Sapiamo pare che, ben sapendo che cosa è e che cosa dev' essere educazione et formazione cristiana, di cui sola la Chiesa ha la missione ed mezzi, rimangono profondamente contristati et impensieriti contastando da una parte continui conati o piuttosto tutto un piano tendente ad una vero monopolio del' educazione giovanile non soltanto fisica ma anche morale e spirituale, dall' altra le difficultà. le angherie, gli ostaculi“.

[2]) Vz. Guerry, Katalikų Veikimo Kodeksas, Kaunas 1928, str. 92.

pradžios mokslas, nes jo užtenka kalbamajam reikalui. Kelerių metų pradžios mokslas turi būti, tai pridera nuo krašto kultūros, reikalų, aplinkybių ir t.t. Tik valstybė vis dėlto negali įsakyti, kad įsakomasis mokslas būtų išeinamas valstybės mokyklose. Tai būtų mokymo ar mokyklos monopolis. O šis yra blogybė (n. 8, 6).

Lietuvos Valstybės Konstitucija (senoji n. 81, o naujoji § 82) sako: „Pradžios mokslas yra privalomas.—Privalomojo pradžios mokslo įvedimo laiką ir tvarką nurodo įstatymas.—Pradžios mokslas Valstybės arba savivaldybių laikomose mokyklose yra nemokamas".

5. Valstybė turi padėti Bažnyčiai mokyti ir auklėti jaunuomenę. Nes Šv. Tėvas Pijus XI rašo: „Kadangi nuo tikybos pridera respublikos būklė ir visuomenės gerovė, tai ne tik šeima, bet taip pat valstybė turi padėti Bažnyčiai teisingai mokyti ir auklėti jaunuomenę, nes Ji yra tikėjimo sargas ir dorovės mokytoja. Tuo būdu jaunuomenė, Bažnyčios vedama reikia laukti, taps gerai išsilavinusiais piliečiais, kurie, sąžiningai laikydamiesi įstatymų ir tinkamai eidami savo pareigas, labai prisidės prie tėvynės klestėjimo ir gerovės" [1]).

6. Valstybė negali drausti kurti ir laikyti privatinių mokyklų.

Privatinių mokyklų valstybė negali uždrausti stačiai ir net nestačiai. Paskutinysis dalykas bus tada, kai valstybė bet kuriuo būdu apsunkina, kliudo, spaudžia privatines mokyklas. Pavyzdžiais gali eiti šie atvejai: a) Kai valstybė privatinei mokyklai kurti reikalauja leidimo. Atbulai, galima reikalauti, kad, mokyklai įsikūrus, būtų pranešta valstybei. To reikalauja policijos ir statistikos dalykai. b) Kai privatinės mokyklos mokiniai turi laikyti atskirus valstybės kvotimus. Nes kas yra kvotimų ponas, tas taip pat yra mokyklos ponas. Tik valstybė gali atsiųsti savo atstovą į privatinės mokyklos kvotimus. Tai tik informacijai ir vienas kvotėjas daug bloga nepadarys. c) Kai valstybė kontroliuoja privatinių mokyklų administravimą, mokslo dėstymą ir metodą, vadovėlius, mokinių mokytumą ir tt. d) Kai valstybė privatinėms mokykloms nepripažįsta tų pat padarinių, kur pripažįsta savo mokykloms, pav., diplomų, mokslo laipsnių ir t.t.

Kalbamieji dalykai vadinasi valstybės mokyklos arba stačiai mokyklos monopolis.

Jeigu valstybė viena pati tekuria mokyklas ir neleidžia kurti privatinių mokyklų, tai bus mokyklų monopolis suglaustąja prasme. Jeigu valstybė privatinėms mokykloms kurti reikalauja

---

[1]) Ep. episcopos Lithuaniae, 24 iun. 1928: „Quoniam vero pendet a religione, qua Deus colitur, reipublicae status; multaque inter hunc et illam cognitio et familiaritas intercedit, sequitur non modo a familia sed etiam a civitate ipsa iuvandam esse Ecclesiam in recta iuvenum institutione, utpote quae et fidei custos sit et bonorum morum magistra. Ea igitur duce, illi exspectandi sunt cives lectissimi qui, conscientia quidem legibus optemperantes, in morum perfunctione munerum ad patriae Deus prosperitatemque plurimum conferent".

leidimo ar kišasi į jų gyvenimą, kaip ką tik kalbėjome, tai bus mokyklų monopolis platesniąja prasme.

Mokyklos monopolio net suglaustąja prasme reikalauja labiausiai socialistai ir liberalai. Pirmųjų taktika suprantama, nes jie visa nori monopolizuoti. Antrieji patys sau prieštarauja, nes kituose dalykuose, bent teorijoj, pripažįsta individualinę laisvę, o čia ne. Be to, valstybės mokyklos monopolio reikalauja tos valstybės ir politinės partijos, kurios turi tam tikrą siaurą tikslą ir jį be atodairos siekia. Šiuo pavyzdžiu gali eiti prieškarinė Rusija, kuriai rūpėjo surusinti kitos tautos, išlaikyti „samoderžavie“ ir tt.

Abu valstybės mokyklos monopoliai yra negeras dalykas. Nes: a) Mokyklos monopolis suglaustąja prasme įžeidžia įgimtąją tėvų teisę mokyti ir auklėti vaikus. Be to, tai dažnai įžeidžia katalikų sąžinę, atsieit, tėvai vaikus turi leisti į antikatalikiškas ar bent nekatalikiškas mokyklas (o valstybės mokyklos dažniausiai yra tokios). b) Mokyklos monopolis plačiąja prasme yra ne kas kitas, kaip neteisingas kišimasis į šeimos dalykus, šeimos teisių siaurinimas, neįvertinimas teisingo privatinės mokyklos darbo ir tt. c) Valstybės dalykas yra tvarkyti visuomenės gerovės dalykai. O čia individualiniai dalykai. Šiandien valstybė monopolizuoja mokyklas, rytoj savo piliečiams gali lygia teise įsakyti rūkyti valstybės cigarus ir tai kasdien po kokius 10—12 cigarų. Tapatybė. Nesąmonė! d) Valstybė yra ne mokslo, tik socialinės tvarkos įstaiga. Todėl jos mokslo darbas negali būti idealus. e) Jau bet kurį šiaipjau pasaulinį mokslą dėstant, susiduriama su pasaulėžvalga. Juo labiau be pasaulėžvalgos negalima auklėti. Todėl mokyklų steigėjai ir tvarkytojai tegali būti tie, kurie turi pasaulėžvalgą. O valstybė ir teritorialinės savivaldybės neturi ideologinio pobūdžio ir todėl negali spręsti pasaulėžvalgos klausimų. f) Privatinės mokyklos kuriamos ir tvarkomos ideologiniais ar pasaulėžvalgos dėsniais. Tai padeda eitsingai mokyti ir auklėti jaunuomenę. g) Privatinėj mokykloj galima laikytis to pedagogikos reikalavimo, kad mokykloj būtų vienodumas tarp šeimos ir mokyklos, tarp mokytojų ir mokinių ir tt.—jie yra vienodos pasaulėžvalgos. h) Privatinės mokyklos, kaip rodo viso pasaulio praktika, yra, bendrai, geresnės už valstybės mokyklas, nes daugiau išmoko ir geriau išauklėja jaunuomenę. i) Jeigu mokykla yra monopolizuota, tai nėra mokyklos įvairumo, progreso, maža iniciatyvos ir tt. Ar Pestalozzi, Fröbel, Ziller ir Stoys mokyklos ne privatinės? k) Valstybės mokyklos monopolis yra dvasios nelaisvė, kur verčiama mokyti ir auklėti arba būti išmokytam ir išauklėtam taip, kaip nori valstybės valdininkai. l) Valstybės mokyklos nėra laisvos nuo politikos ar politinės prievartos. Nuo kalbamojo dalyko mokykla kaip tik turi būti visai laisva. Nes mokykla yra susijusi su pasaulėžvalga, o ši nieku būdu nekenčia išorinės prievartos. m) Bažnyčia reikalauja laisvės mokyti ir auklėti. Nes šv. tėvas Pijus IX pasmerkė šiuos tvirtinimus: „Visas tvarkymas tų

mokyklų, kuriose mokoma bet kurios krikščionių valtybės jaunuomenė, išskyrus tam tikru atžvilgiu vyskupų seminarijas, galimas ir turi būti priskirtas pasaulinei valdžiai ir tai taip, jog niekas kitas neturi teisės kištis į mokyklos mokymą, laipsnių davimą ir mokytojų rinkimą ar tvirtinimą“ [1]). „Valstybės gerovei labai svarbu tai, kad tos pradžios mokyklos, kurias gali lankyti bet kurio luomo vaikai, ir visos kitos viešos mokyklos, kuriose dėstoma literatūra ir kiti svarbesnieji pasauliniai mokslai ir auklėjama jaunuomenė, būtų visiškai atskirtos nuo Bažnyčios valdžios, tvarkymo ir kišimosi ir visai tepriderėtų pasaulinei ir politinei valdžiai taip, kaip tik nori valstybės valdovai ir tų dienų visuomenės nuomonė“ [2]). „Jaunuomenė mokyti katalikams užtenka be katalikų tikybos ir nepriklausomai Bažnyčios, atsieit, vien ar bent pirmojoj vietoj pasaulinių mokslų“ [3]). Šv. tėvas Leonas XIII rašo: „Tikėjimui ir dorovei mokyti Dievas Bažnyčiai davė mokymo arba magisterijos teisę ir privilegiją neklysti. Todėl Bažnyčia yra didžiausia ir tikriausia mokytoja ir turi nesulaužomą teisę laisvai mokyt. Iš tikrųjų Bažnyčia, laikydamasi Dievo mokslo, nuo senų senovės rūpinosi šventai eiti savo pareigas: niekada, labiausiai paskesniais laikais, nesiliovė kariavusi už laisvę mokyti“ [4]). Be to, Bažnyčia kartkartėmis kalba, ragina ir net liepia katalikus kurti savas mokyklas. Pav., šv tėvas Leonas XIII sako: „Labiausiai rūpintinasi yra tuo,... kad katalikai turėtų ne mišrias, labiausiai pradžios, bet visur savas mokyklas“ [5]). Kodeksas I. C., kan. 1375 rašo: „Bažnyčia turi teisę

---

[1]) Syllabus errorum, prop. 45 „Totum scholarum publicarum regimen, in quibus iuventus christianae alicuius Reipublicae instituitur, episcopalibus dumtaxat seminariis aliqua ratione exceptis, potest ac debet attribui auctoritati civili et ita quidem attribui, ut nullam alii cuicumque auctoritati recognoscitur ius immiscendi se in disciplina scholarum, in graduum collatione, in delectu aut approbatione magistrorum“.

[2]) Syllabus errorum, prop. 47: „Postulat optima civilis societatis ratio, ut populares scholae,quae patent omnibus cuiusque e populo classis pueris, ac publica universim Instituta, quae litteris severioribusque, disciplinis tradendis et educationi iuventutis curandae sunt destinata, eximantur ab omni Ecclesiae auctoritate, moderatrice vi et ingerentia, plenoque civilis ac politicae auctoritatis arbitrio subiiciantur ad imperantium placita et ad communium aetatis opinionum amussim“.

[3]) Syllabus errorum, prop. prop.: „Catholicis viris probari potest ea iuventutis instituendi ratio, quae sit a catholica fide et ab Ecclesiae potestate seiuncta, quaeque rerum dumtaxat naturalium scientiam ac terrenae socialis vitae fines tantummodo, vel saltem primario spectet“.

[4]) Litt. encycl. „Libertas“, 20 iun. 1888: „In fide atque in institutione morum, divini magisterii Ecclesiam fecit Deus ipse participem, eamdemque divino eius beneficio falli nesciam: quare magistra mortalium est maxima ac tutissima, in eadem inest non violabile ius ad magisterii libertatem. Revera doctrinis divinitus acceptis se ipsa Ecclesia sustentans, nihil habuit antiquius, quam ut munus sibi demandatum a Deo sancte expleret: eademque circumfusis undique difficultatibus fortior, pro libertate magisterii sui propugnare nullo tempore destitit“.

[5]) Ep. encycl. „Militantis Ecclesiae“, 1 aug. 1897: „Haec potissimum curanda, primum ut catholici scholas, praesertim puerorum, non mixtas habeant, sed ubique proprias“.

kurti bet kurias ne tik pradžios, bet taip pat vidurines, aukštesniąsias ir aukštąsias mokyklas". [1]) O kan. 1379 rašo: „§ 1. Jeigu nėra katalikiškų pradžios, vidurinių ir aukštesniųjų mokyklų kan. 1373, tai, labiausiai vietos ordinarai (vyskupijų tvarkytojai), turi pasirūpinti, kad jos būtų įkurtos. — §2. Taip pat jeigu vieši universitetai nėra persisunkę katalikiško mokslo ir minties, tai geistina, kad krašte ar tautoj būtų įkurtas katalikiškas universitetas" [2]) Šv. Tėvas Pijus XI Lietuvos konkordate išsilygo str. XIII, n. 5, kuris skamba šiaip: „Visos mokyklos, kurios yra tiesioginėje Vyskupo žinioje ir prisitaiko prie Švietimo Ministerijos programos, diplomų įvertinimo atžvilgiu bus prilygintos į Valstybines mokyklas"[3]). n) Lietuvos Valstybės Konstitucija (sen n. 79, o nauj. § 80) sako „Mokyklas steigia vyriausybė, savivaldybės, visuomenės organizacijos ir atskiri asmens. Visos mokyklos yra vyriausybės priežiūroje nurodytose įstatymų ribose".

7. Valstybė privatinėse mokyklose tegali daryti štai ką:

Pirma, gali įsakyti minimumą privatinių mokyklų mokslo programos. Nes čia kartais gali būti piktanaudojimų. Tai liečia visuomenės gerovę. Tik kalbamasis dalykas neturi būti didesnis už tokių pat valstybės mokyklų. Kitaip, tai būtų mokyklos monopolis platesniąja prasme.

Antra, gali uždrausti mokyti tiems, kurie yra žinomai visai netikę mokytojo darbui, pavojingi visuomenės tvarkai ar įtariami asmens. Nes valstybė turi saugoti viešą visuomenės dorovę ir tvarką.

Trečia, gali reikalauti tam tikro mokytojų cenzo, mokslo laipsnio, kultūros, didaktikos ir pedagogikos požymio ir t. t. Nes jeigu kitose srityse reikia tam tikrų profesijos savumų ar sugebėjimo, tai juo labiau reikia mokytojui, kurs turi reikalą su gyvu ir protingu organizmu, su tautos ir valstybės ateitimi ir tt. Kitaip gali būti piktanaudojimų. Tik čia valstybė turi žiūrėti, kad neįsakytų nepakeliamų sąlygų. Tai visada bloga. Be to, čia valstybė turi veizėti tik mokyklos gerovės ir kultūros progreso. Bet kalbamasis reikalas valstybei neduoda mokytojo cenzo davimo monopolio. Jai užtenka pasiinformuoti tose įstaigose, kurios duoda mokytojų cenzą. **Nes valstybė yra ne mokslo, tik socialinės tvarkos įstaiga.**

Ketvirta, gali kištis į privatinių mokyklų gyvenimą sveikatos, viešos dorovės ir viešos tvarkos atžvilgiu. Nes tie dalykai įeina į valstybės darbo sritį. Todėl valstybė gali įsakyti sveika-

---

[1]) „Ecclesiae est ius scholas cuiusvis disciplinae non solum elementarias, sed etiam medias et superiores condendi".

[2]) „§ 1. Si scholae catholicae ad normam can. 1373 sive elementariae sive mediae desint, curandum, praesertim a locorum Ordinariis, ut condantur. — § 2. Itemque si publicae studiorum Universitates doctrina sensuque catholica imbutae non sint, optandum ut in natione vel regione Universitas catholica condatur".

[3]) „Toutes les écoles qui se trouvent sous la dependance de l' Ordinaire et se conformant au programme du Ministere de l' Instruction publique sont assimilées, pour se qui regarde la valeur des diplomes, aux Ecoles de l' Etat".

tos taisykles, gali kištis į mokyklos skandalus, piktanaudojimus, apsaugoti vaikus nuo pavojaus sugesti, gali ir turi neleisti skleisti neteisingą mokslą, prieštautines ir priešvalstybines idejas ir tt. Tik su tautos ir valstybės ideja nereikia stačiai ar nestačiai identifikuoti atskiros politinės srovės ir partijos idejų, reikalų ir siekių. Nes mokyklos gyvenimas turi būti normalus ir pastovus. Politika nuolat kaitaliojasi. Keisdamosi destruktyviai ir demoralizuojamai veiktų mokyklą.

8. Neužtenka pripažinti privatinės mokyklos ar stačiai mokyklos laisvė, bet dar reikia padaryti tai, kad būtų galima naudotis ana laisve, būtent, reikia finansuoti arba išlaikyti privatinės mokyklos, pav., mokėti mokytojams algos, duoti mokyklai butas, kūras ir tt. Nes šiandien mokyklos išlaikymas taip padidėjo, jog privatiniai asmens nieku gyvu nebegali vieni patys jų pakelti. Kitaip vėjais nueitų tėvų teisė mokyti ir auklėti vaikai ir laikyti savo mokyklos. O mokytų žmonių reikia. Tai visuomenės reikalas. Be to, žmonės valstybei moka švietimo mokesnius. Valstybės dalykas tėra kalbamieji mokesniai surinkti ir teisingai paskirstyti piliečių mokykloms — mokykloms privatinėms, valstybės ir tt. **Todėl valstybės išlaikymas privatinių mokyklų yra ne malonė ar pašalpa. Ne;** *to reikalauja teisingumas.* Valstybė privatinių mokyklų neišlaikyti galėtų tik tada, kai iš piliečių neimtų švietimo mokesnių. Todėl kard. M. von Faulhaber Bavarijos katalikų mokyklos draugijų susirinkime (Landesverband der katholischen Aeltervereinigungen Bayers) Münchene 12—13 sausio 1929 m. labai teisingai ir atvirai pasakė: „Mūsų dabartinė mokykla yra valstybinė. Mes esame taip linkę garbinti valstybę, kad visų mokyklų suvalstybinimo šūkį ramiai priimame... Žymus teisių mokslo dėstytojas Müncheno universitete pareiškė, jog mokyklų suvalstybinimas yra persenusi valstybės absoliutizmo liekana — liekana buvusių laikų, kai Hegelio filosofijos įtakoj valstybė buvo tapusi dievaičiu ir absoliutinės valdžios šaltiniu. Argi negalima manyti, kad kurią dieną piliečiai susipras ir prieš valstybės absoliutizmą mokyklų srity pareikalaus sau laisvės. Nes jeigu valstybė mums nori antmesti mokyklas, kurios nesutinka su mūsų sąžine, ir jeigu ji mūsų vaikus nori atiduoti tokiam mokytojui, kurs sugriauna visa tai, ką tėvai buvo pastatę namie, tai mes kuriame savo laisvas katalikų mokyklas. Tik mes nedarysime taip, kaip Prancūzijos katalikai, kurie moka dvejus mokesnius, būtent, vienus valstybės, antrus privatinėms mokykloms, nes jie kadaise nebuvo susiorganizavę. Mes laikysimės Olandijos katalikų, kurie iš valstybės išreikalavo laisvos mokyklos, nemokėdami dvejų mokesnių“[1]). Toliau, Lietuvos Valstybės Konstitucija (sen. n. 82, o nauj. § 83) sako: „Privatinės konfesinės mokyklos, jei jos išpildo įstatymų nu-

[1]) Vz. „Tiesos Kelias“, n. 2 (1929) 126: Kardinolas Faulhaber apie mokyklas; „Osservatore Romano“, n. 19 (1929): Per la concordia tra la casa e la scuola, tra il sacerdote e il maestro; „Germania“, n. 29 (1929): Katholische Schulorganisation in Bayern.

statytą programos minimumą, gauna iš Valstybės lėšų švietimo reikalams skiriamą biudžeto dalį, kuri atatinka, oficialiniai priklausančių tai tikybinei organizacijai, kurios mokslu tos mokyklos vedamos, Lietuvos piliečių ir mokinių skaičiui".

Teisingiausias yra proporcingas mokyklų išlaikymas, būtent, valstybė duoda taip savo, taip privatinėms mokykloms. Tai įvykdyti galima dvejaip, būtent, kiekvienai mokyklai duodant proporcingai jos mokinių skaičiui ar kiekvienas mokesnių mokėtojas pasisako, kuriai mokyklai arba kurios pasaulėžvalgos mokykloms skiriąs švietimo mokesnį.

Be proporcingos mokyklų sistemos skriaudžiamas yra daugumas piliečių. Nes į valstybės mokyklas leisti vaikus dažnai draudžia jų sąžinė, o švietimo mokesnį turi mokėti valstybei ir paskum turi išlaikyti privatinę mokyklą ir t. t. **Tai neteisinga.**

Proporcinga mokyklų sistema visai ar iš dalies jau yra išleista kai kuriose kultūringose valstybėse. Pav., Anglijoj valstybė išlaiko privatines ir savo pradžios mokyklas (mūsų vidurinės). Išimtis — mokyklos žemė ir trobesiai. Be to, Anglijos valstybė daugiau ar mažiau šelpia privatines, aukštesniąsias ir aukštąsias mokyklas. Danijos, Švedijos ir Norvegijos valstybės subsidijuoja privatines mokyklas. Proporcinga sistema iš dalies yra Belgijos pradžios mokyklose, ir visiškai ji išleista Olandijoj 1920 m. Kanadoj, Kebeko (Quebec) provincijoj, nė viena mokykla nepriklauso valstybei. Visos mokyklos suskirstytos pasaulėžvalgomis. Mokyklų sistema proporcinga, kur kiekvienas mokesnio mokėtojas švietimo mokesnį skiria tam tikros arba pažymėtos pasaulėžvalgos mokyklai. Š. Amerikos J. Valstybių Massachussetts štate viešas mokyklas išlaiko valstybė, o privatines — tėvai patys. Tik paskutinieji, mokindami savo vaikus privatinėse mokyklose ar net namie, valstybei nebemoka švietimo mokesnio [1]). Proporcinga mokyklų sistema teorijoj yra net Lietuvoj, nes Lietuvos Valstybės Konstitucija (sen. n. 82, o nauj. § 83) sako: „Privatinės konfesinės mokyklos, jei jos išpildo įstatymų nustatytą programos minimumą, gauna iš Valstybės lėšų švietimo reikalams skiriamą biudžeto dalį, kuri atatinka, oficialiniai priklausančių tai tikybinei organizacijai, kurios mokslu tos mokyklos vedamos, Lietuvos piliečių ir mokesnių skaičiui". Tai bereikia įgyvendinti.

Proporcinga mokyklų sistema yra fiksuota kai kurių tarptautinių sutarčių mažumų naudai, pav., Versalės pakto (1919 m.).

9. Katalikai ir mokyklos.

—1. Katalikai negali lankyti ir leisti vaikų į nekatalikiškas (kur nedėstoma katalikų tikybos, kitų tikybų profesines ir bedieviškas(neutralines ir mišrias mokyklas. Nes šv. tėvas Pijus IX pasmerkė įš

[1]) St. Šalkauskis, Racionali Mokyklų Organizacijos Sistema, Kaunas 1927, 27-33; „Židinys", nn. 6-7 (1926) 453-455: K. Pakštas, Kultūrinės autonomijos problema.

tvitinimą: „Jaunuomenė mokyti katalikams užtenka be katalikų tykybos ir nepriklausomai Bažnyčios, atsieit, vien ar bent pirmojoj vietoj pasaulinių mokslų“ [1]). Be to, šv. tėvas Leonas XIII rašo: „Bažnyčia, tikėjimo sargas ir gynėja, kurios dalykas yra savo Įkūrėjo Dievo valdžia mokyti tautos krikščioniškos išminties ir uoliai žiūrėti, kaip mokomas yra Jos jaunimas, visada atvirai smerkė vadinamąsias *mišrias* arba *neutralines* mokyklas ir nuolat įspėja tėvus, kad taip svarbiame dalyke būtų atsargūs“ [2]). „Labiausiai rūpintasi yra tuo, „kad katalikai turėtų ne mišrias, labiausiai pradžios, bet visur savas mokyklas“ [3]). Galop, Kodeksas I. C., kan. 1373 sako: „§ 1. Kiekvienoj pradžios mokykloj turi būti dėstoma tikyba vaikams, atsižvelgiant į jų amžių. — § 2. Ta jaunuomenė, kuri lanko vidurines ar aukštesniąsias mokyklas, tebūna plačiau mokoma tikybos mokslo...“ [4]). Kan. 1374 rašo: „Vaikai katalikai tenelanko nekatalikiškų, neutralinių ir mišrių, būtent, kur taip pat gali lankyti nekatalikai, mokyklų...“ [5]).

Nekatalikiškos ir bedieviškos mokyklos lankyti draudžiamos štai dėl ko: a) Mokykla turi ne tik mokyti, bet taip pat auklėti (n. 3, 12). Kalbamosios mokyklos dažnai užmiršta auklėti. b) Auklėti reikia morališkai (n. 5, 5). Kaip tai padarysi be tikybos? c). Kalbamosiose mokyklose veda iš kelio mokytojai, mokiniai, knygos ir tt. d) Tokia mokykla yra netikėjimo ir nedorovės šaltinis. Tai iškalbingai rodo Prancūzijos ir SSSR mokyklos. Jų vaisiai — didžiausias bet kurio autoriteto mindžiojimas, jaunuomenės ištvirkimas, labai gausingi vaikų nusižudymai ir tt. Pav., viename Paryžiuj nusikaltėlių nuo 13—18 metų amžiaus teismai konstatavo nuo 1914 m. 6 kovo iki 1917 m. 31 gruodžio — 10,000; nuo 1918 m. 1 saus. iki 1920 m 5 liep. — 9,000; o nuteista: 1914 m. 1,866 asmens, 1919 m. — 3,725 asmens, 1920 m. per šešis mėn.—2,634 asmens [6]). Statistika sako, jog 89% kalbamųjų nusikaltėlių buvę bedieviškų mokyklų mokiniai [7]). Visoj Prancūzijoj 1872 m. mažamečių nusikaltėlių buvo

---

[1]) Syllabus errorum, prop. 48: „Catholicis viris probari potest ea iuventutis instituendi ratio, quae sit a catholica fide et ab Ecclesiae potestate seiuncta, quaeque rerum dumtaxat naturalium scientiam ac terrenae socialis vitae fines tantummodo, vel saltem primario spectet“.

[2]) Ep. encycl. „Nobilissima“, 8 febr. 1884: „Ecclesiae vero integritatis fidei custos et vindex, delata sibi a Deo conditore suo auctoritate, debet ad sapientiam christianam universas vocare gentes, itemque sedulo videre quibus excolitur praeceptis institutisque iuventus quae in ipsius potestate sit, semper scholas quas appellant mixtas vel neutras aperte damnavit, monitis etiam atque etiam patribusfamilias, ut in re tanti momenti animum attenderent ad cavendum“.

[3]) Ep. encycl. „Militantis Ecclesiae“, 1 aug. 1897: „Haec potissimum curandum, primum, ut catholici scholas, praesertim puerorum, non mixtas habeant, sed ubique proprias“.

[4]) „§ 1. In qualibet elementaria schola, pueris pro eorum aetate tradenda est institutio religiosa. — § 2. Iuventus, quae medias vel superiores scholas frequentat, pleniore religionis doctrina excolatur...“

[5]) „Pueri catholici scholas acatholicas, neutras, mixtas, quae nempe etiam acatholicis patent, ne frequentent“.

[6]) „Tiesos Kelias“, n. 3 (1927) 167: A. Kučinskas, Mokyklų klausimu.

[7]) Ant. Maliauskis, Mokykla, Kaunas 1927, 17.

18,000, 1889 m.—27,000, 1901 m.—34,000 ir 1911 m.—40,333 [1]). Todėl Paryžiaus teismo teisėjas J. Boujeau 1907 m. rašo: „Jaunuomenės piktadarių dauginimasis Prancūzijoj yra gyvybės ar mirties klausimas. Betikybiškos mokyklos, be abejojimo, yra svarbiausia sulaukėjimo priežastis“ [2]). Vienoj Maskvoj 1922 m. vaikų nusikaltėlių buvo 4,606[3]). Visoj SSSR 1926 m. vaikų ir jaunuomenės iki 20 metų amžiaus nusikaltėlių buvo 96,000, o 1927 m. per šešis mėn. — 76,000 [4]). Todėl visai išsipildo šv. tėvo Leono XIII žodžiai: „Kas, pašalinus Dievą, begalės jaunuomenę priversti, kad atliktų savo priedermes, ar sugrąžinti atgal jau iškydusią iš teisingo doros tako ir nukritusią nuo blogų įpročių skardžio?“ [5]). e) Mokykla žmogų turi paruošti visam gyvenimui, t. y. kad žmogus sėkmingai naudotųsi visomis savo kūno jėgomis ir dvasios galiomis. To dalyko nepadarys vienas mokslas, bet būtinai reikia tikybos pagalbos. f) Be tikybos neįmanoma seksualinė pedagogika. Nes tada daugiau sukurstysi lyties aistras, nekaip ką gera padarysi kalbamojoj srity. Todėl Fr. W Foerster seksualinės pedagogikos susirinkime Mannheim 1907 m. teisingai pasakė, jog tikyba esanti seksualinės pedagogikos jėga ir šaltinis [6]). Iš tikrųjų tikyba su sakramentais, sakramentalijomis ir malda yra tikras dorovės ginklas. g) Be tikybos taip pat neįmanoma visuomenės pedagogika. Nes mokykla žmones turi išauklėti visuomeniškai, kur jie suprastų visuomenės priedermes atskirų asmenų, visos visuomenės ir valstybės atžvilgiu. O visuomenės dorovės dėsniai yra giliai įleidę šaknis į tikybą. Tik tikyba tegali priversti žmogų išsižadėti savęs ir pasiaukoti visuomenei. Meilė tėvynės, teisingumas, meilė artimo, gerbimas vyriausybės turi geriausią dirvą tikyboj. Todėl šv. tėvas Leonas XIII rašo: „Tie, kurių pirmasis amžius nėra tikybiškai išmokytas, auga, nežinodami tų svarbiausių dalykų, kurie vieni tegali auginti dorybes ir numalšinti protui priešingus geidulius. Kalbamieji dalykai yra Dievas Tvėrėjas, Dievas Teisėjas ir Baudėjas, būsimojo gyvenimo atpildas ir bausmės, Jėzaus Kristaus išleistos priemonės šioms pridermėms uoliai ir šventai atlikti. Jų nežinant, bet kuri būsima sielos kultūra tebus menka: jaunuomenė, neįpratusi bijotis Dievo, visai negalės laikytis dorovingo gyvenimo drausmės, niekada nedrįs pasipriešinti savo geiduliams ir lengvai pasiduos įtraukiama į valstybės sumišimus“ [7]).

---

[1]) Ant. Maliauskis, Mokykla, 17.

[2]) Vz. Ant. Maliauskis, t. p., 18.

[3]) Vz. „Osservatore Romano“, n. 7 (1929): Nella Rusia del Sovieti.

[4]) Vz. „Osservatore Romano“, n. 40 (1928): Infanzia criminale.

[5]) Ep. encycl. „Militantis Ecclesiae“, 1 aug. 1897: „Quid enim, Deo sublato, adolescentes poterit aut in officio retinere, aut iam a recta virtutis semita devios et in praerupta vitiorum praecipites revocare?“

[6]) Vz. Kard. M. von Faulhaber, Zeitfragen und Zeitaufgaben, III.

[7]) Ep. encycl. „Nobilissima“, 8 febr. 1884: „Quorum prima aetas ad religionem erudita non est, sine ulla cognitione adolescunt rerum maximarum, quae in hominibus alere virtutum studia, et appetitus regere rationi contrarios solae possunt. Cuiusmodi illae sunt de Deo creatore notiones, de Deo iudice et vindice, de praemiis poenisque alterius vitae

„Kas, mokydamas pasaulinių mokslų, išsiskirtų su tikyba, tas sunaikintų pačias grožies ir dorovės užmazgas ir užtrauktų ne tėvynės gerovę, tik žmonijos marą ir prapultį“ [1]). „Negalima nutylėti to dalyko, kad krikščioniškai mokyti labai naudinga yra pačiai valstybei. — Iš tikrųjų tikrai nesuskaičiuojamos ir didžiausios skriaudos grėsia tai valstybei, kur pasauliniai mokslai dėstomi ir drausmė palaikoma be tikybos arba, dar blogiau, priešingai tikybai. Nes kai tik nekreipiama akies ir niekinama aukščiausia Dievo magisterija, kuri mums įsako gerbti Dievo autoritetą ir tikrai tikėti visus Dievo apreikštuosius dalykus, tuoj linkstama į baisiausias pasaulinių mokslų klaidas, pirmiausia, į *naturalizmo* ir *racionalizmo* griuvesius. Iš čia kadangi kiekvienam žmogui leidžiama laisvai galvoti apie visa ir labiausiai visa daryti ir visas viešas autoritetas yra sumažėjęs ir sužeistas, būtent, manoma, kad visai nesaistąs Dievo valdymas ir tvarka, tai nuostabu būtų klausyti ir pakęsti bet kuri valdžia. Nes sugriovus visų autoritetų pagrindą, sugriūna ir išjra pati valstybė, nebegali gyventi respublika ir pradės viešpatauti šautuvai ir nusikaltimai“ [2]).

Neutralinės mokyklos draudžiamos dėl to pat pamato, kur ir bedieviškos mokyklos. Nes jos tikrumoj yra bedieviškos. Todėl šv. tėvas Leonas XIII sako, jog jis tam tikras netikybiškas mokyklas pasmerkęs taip pat, kaip „visada Apaštališkasis Sostas išmintingai ir autoritetyviu būdu smerkė vadinamąsias vidurines arba *neutralines* mokyklas, kurios savaime visai

---

exspectandis, de praesidiis coelestibus per Iesum Christum allatis ad illa ipsa officia diligenter sancteque servanda. His non cognitis, male sana omnis futura est animorum cultura: insueti ad verecundiam Dei adolescentes nullam ferre poterunt honeste vivendi disciplinam, suisque cupiditatibus nihil unquam negare ausi, facile ad miscendas civitates pertrahentur“.

[1]) Ep. encycl. „Militantis Ecclesiae“, 1 aug. 1897: „Qui rerum cognitionem sic instituat, ut nihil habeat cum religione coniunctum, is germina ipsa pulchri honestique corrumpit, is non patriae praesidium, sed humani generis pestem ac perniciem parabit“.

[2]) Ep. „Officio sanctissimo“, 22 dec. 1887: „Neque silentio praetereundum est, christianam institutionem in maximam ipsius reipublicae verti utilitatem. — Sane innumerabilia et ingentia damna ei civitati metuenda esse, in qua docendi ratio et disciplina sit expers religionis, aut, quod est deterius, ab ea dissideat. Statim enim ac posthabitum et contemptum sit supremum Illud divinumque magisterium, cuius admonitione iubemur vereri Dei auctoritatem, eiusdemque firmamento omnia Dei oracula tenere certissima fide, iam proclivis est humanae scientiae ad perniciosissimos errores, in primis *naturalismi* et *rationalismi* ruina. Hinc fiet, ut iudicium arbitriumque de rebus intelligendis, ac proclivius de agendis, homini cuilibet permittatur, et continuo publica imperantium auctoritas debilitata iaceat et afflicta: quibus namque inserta sit pessima opinio, se nullo pacto obligari dominatione et rectione Dei, permirum si hominis ullum imperium observent et patiantur. Fundamentis vero, in quibus omnis auctoritas nititur, excisis, societas coniunctionis humanae resolvitur et dissipatur, nulla erit respublica, dominatus armorum plenus et scelerum occupabit omnia“.

nepripažįsta Dievo“ [1]). „Betikybiška mokykla atidaro bedievybės ir uždaro tikybos duris“ [2]). Prancūzijos ministeris, bedievis René Viviani 1904 m. rašo: „Mes kalbame apie mokyklų bešališkumą. Bet tas bešališkumas tebuvo diplomatiškas melas ir veidmainiavimas. Mes tuo naudojomės bailiųjų sąžinės neramumams užmigdyti. Dabar tai mes jau galime viešai pasakyti. Mes niekada neturėjome kito tikslo, kaip sudaryti tikybai priešingą mokyklų tinklą, kurs tikybą pultų ir su ja kovotų“ [3]).

Prie neutralinių mokyklų draudimo pamato bepridėsiu štai ką: Pirma, kaip galima pamilti savo tikyba ten, kame jos nėra nė šešėlio? Todėl jau vien dėl to dalyko mokiniai virsta indiferentais. Antra, bešališkų mokyklų nėra ir negali būti. Nes mokytojas, dėstydamas savo dalyką, visada eis tam tikra pedagogikos sistema. O kiekviena pedagogikos sistema yra pagrįsta tam tikra pedagogo pasaulėžvalga. Kitaip sakant, kiekvienas turi savo pasaulėžvalgos įsitikrinimus ir jie visada iškils į viršų. Be to, kiekviename pasauliniame moksle būtinai susitinkame su pasaulėžvalga. Taip tatai, istorijos įvykiai dažnai neįmanom teisingai įvertinti be pasaulėžvalgos. Pav., vidurinių amžių papos valdžia ir reformacija neįmanoma teisingai išdėstyti be tikybos. Kur gali nuvesti senovės literatūros aiškinimas ir įvertinimas be tikybos, rodo renesansas ir neohumanizmas. Tai antikrikščioniškos pažiūros. Labiausiai sunku yra be tikybos dėstyti gamtos mokslai, pav., evoliucija, biologija ir tt.[4]) O kame dar filosofijos problemos? O paskutiniųjų klausimų daug sutiksime mokykloj. Nes jaunuomenė įdomaujasi įvairiais gyvenimo klausimais. Ją tepatenkinsi tada, kai išspręsi visas gimusias problemas. Taigi mūsų kritikuojamoji mokykla negali mokiniui duoti visa tai, ko jam būtinai reikia, būtent, trūksta mokslo ir gyvenimo prasmės gilumo, supratimo įvairių problemų ir šiaip jau gyvenimo sintezės.

Mišrios mokyklos draudžiamos dėl to, kad čia tikyba teturi labai maža vietos, būtent, porą valandų teorijos ir daugiau mažne nieko. Todėl ji negali patenkinti viso mokinio, negali atsispirti prieš kreivus mokytojus ir mokiniai ima tikybą laikyti nesvarbiu ar antraeiliu objektu. Tai viena. Antra, kalbamojoj

---

[1]) Allocut. „Summi Pontificatus“, 20 aug. 1880: „Qam rem more agimus institutisque Apostolicae Sedis, quae semper iudicii atque auctoritatis suae pondere scholas per cuiuslibet religionis expertes, quas medias seu *neutras* appellant, quaeque suapte natura illuc tandem evadunt ut Deum prorsus non agnoscunt“.

[2]) Ep. „Au milieu des sollicitudes“, 16 febr. 1892. Vz. Ant. Maliauskis, Mokykla, 12.

[3]) Vz. Ant. Maliauskis, t. p., 13.

[4]) Bažnyčia yra uždraudusi ne vieną istorijos, literatūros ir net geografijos knygą, pav.: E. Renan, Marc-Auréle et la fin du monde antique (istorinis veikalas) — Dekr. 3 apr. 1882; Histoire générale et système comparé des langues sémitiques — Decr., 7 iul. 1859; H. A. Taine, Histoire de littérature anglaise — Decr., 11 iun. 1866; F. Gregorovius, Apulische Landschaften (istorijos ir geografijos veikalas) — Decr., 15 dec. 1882 ir tt.

mokykloj susitiksi su kai kuriais dalykais, kurie liečia įvairias tikybas, pav., papos istorija reformacija, Rytų atskala ir tt. Jie vienaip atrodo katalikui, kitaip protestantui, dar kitaip pravoslavui ir tt. Todėl kalbamųjų dalykų negalima išdėstyti taip, kad nebūtų įžeidžiama įvairių tikybų vaikų. Trečia, mišrių mokyklų mokytojai yra įvairių tikybų ar pasaulėžvalgų. Todėl tose mokyklose negali būti mokslo ir auklėjimo vienodumo. Tai ne pedagogiška. Ketvirta, jaunuomenė, santykiaudama su įvairių tikybų ar pasaulėžvalgų draugais, tikybiškai atšala ir virsta indiferentais. Penkta, nekonfesinės mokyklos tikrumoj yra bedieviškos. Pavyzdžiu gali eiti prieškarinės Rusijos mokyklos.

Viena tėra išimtis, kai katalikai gali lankyti ar leisti savo vaikus į nekatalikiškas, neutralines ar mišrias mokyklas. Tai kan. 1374, kuris sako: „..Bet vietos ordinaro (vyskupijos tvarkytojo) dalykas yra išspręsti Apaštališkojo Sosto normomis, kokiose aplinkybėse ir kuriomis atsargos taisyklėmis suklydimo pavojui išvengti galimos toleruoti tos mokyklos“[1]). Iš tikrųjų kartais gali būti tam tikros aplinkybės, kad reikia mokytis ar leisti vaikai į nekatalikiškas, neutralines ar mišrias mokyklas, pav., didesnei negerovei išvengti, nesant ar negalint įkurti katalikiškų mokyklų[2]), neturint iš ko leisti vaikus į katalikišką mokyklą, nesant tinkamos katalikiškos mokyklos ir tt. Kas tada daryti, sako Šv. Oficijos Kongregacija: „Visų pirma, reikia veizėti, ar norimoj lankyti mokykloj, pavojaus suklysti yra negalima padaryti tolimo, pav., kai dėstoma ar daroma priešinga katalikų tikybai ir dorovei, ko negalima nei klausyti nei daryti be sielos skriaudos. Tokio pavojaus, savaime aišku, reikia vengti, nors iš to būtų bet kuri pasaulinė, net gyvybės, skriauda“[3]). Kalbamosios mokyklos lankyti tegalimos tada, kai pavojus suklysti tėra tolimesnis ar toks galimas padaryti. Nes Šv. Oficijos Kongregacija dar sako: „Tam dalykui, kad viešos mokyklos (kur čia mes kalbame) būtų galimos leistinai lankyti, nuolatinis šioks toks pavojus suklysti turi būti tinkamomis priemonėmis ir kaucijomis padarytas tolimas“[4]).

---

[1]) „...Solius autem Ordinarii loci est decernere ad normam instructionum Sedis Apostolicae, in quibus rerum adiunctis et quibus adhibitis cautelis, ut periculum perversionis vitetur, tolerari possit ut eae scholae celebrentur“.

[2]) Pav., Apaštališkasis Sostas paaiškino, jog nesant katalikiško universiteto Anglijoj, katalikai gali lankyti Oxfordo ir Cambridge universitetus tam tikromis sąlygomis.

[3]) S. C. S. Off., instr. 24 nov. 1875: „Est ergo primis videndum, utrumve in schola, de qua adeunda quaeritur, perversionis periculum sit eiusmodi quod fieri remotum plane nequeat: velut ibi aut docentur quaedam, aut aguntur, catholicae doctrinae bonisve moribus contraria, quaeque citra animae detrimentum neque audire possunt, nedum peragi. Enim vero tale periculum, ut per se patet, omnino vitandum est cum quocumque damno temporali, etiam vitae“.

[4]) S. C. S. Off., instr. 24 nov. 1875: „Tunc autem ut scholae publicae in conscientia adiri possit, periculum perversionis, cum propria ipsorum ratione plus minusve nunquam non coniunctum, opportunis remediis cautionibusque fieri debet ex proximo remotum“.

Normos, apie kurias kalba kan. 1374, yra šios: S. C. S. Officii, instr. 21 mart. 1866; instr. (ad ep. Stat. Foeder. Americae Septentrion.) 24 nov. 1875 ir tt. Jų įsakytos štai kurios atsargos taisyklės: mokiniai turi būti mokomi katalikų tikybos (kur to dalyko nėra mokykloj) ir katalikiškai auklėjami skyrium, reikia prižiūrėti mokyklos vadovėliai, knygos ir mokslas, mokiniai neturi draugauti su ištvirkusiais mokiniais ir tt.

2. Katalikai tegali lankyti tuos universitetus, kurie yra katalikiški ar bent persisunkę katalikiško mokslo ir minties. Atbulai, katalikai negali lankyti bedieviškų ir neutralinių universitetų, nes jie yra pavojingi sielai, gimdo indiferentizmą ir tt. Be to, katalikiškus universitetus įsaistytai įsako Kodeksas I. C., kan. 1379, § 2, kurs skamba šiaip: „Taip pat jeigu vieši universitetai nėra persisunkę katalikiško mokslo ir minties, tai geistina, kad krašte ar tautoj būtų įkurtas katalikiškas universitetas"[1]).

3. Katalikai turi turėti savo katalikiškas mokyklas. Tai pasakytina taip apie pradžios, taip apie vidurines, taip apie aukštesniąsias mokyklas. Nes: a) Nekatalikiškosios, atsieit, aukščiau kalbėtosios, mokyklos katalikams netinka ir katalikai, bendrai, negali jų lankyti ar į jas leisti vaikų. Todėl belieka savos arba katalikiškos mokyklos. b) Katalikiškos mokyklos tikrai atatinka katalikus. Viena, katalikiškose mokyklose dėstoma katalikų tikyba. Dėstoma ne bet kaip, bet teoretiškai ir praktiškai. Antra, pasauliniai mokslai sutaikinti su katalikų tikyba ir mintimi. Žinome, kad tarp pasaulinių mokslų ir katalikų tikybos mokslo nėra ir negali būti esminio prieštaravimo. Pasitaikęs prieštaravimas --tik atsitiktinis dalykas. Paskutinysis dalykas čia ir pašalinamas. Net kame nėra nė atsitiktinio kalbamojo prieštaravimo, katalikiškos mokyklos dalykus vis dėlto išdėsto katalikams tinkamiau. Pav., geografijoj nenutylima tų vietų, kurios yra svarbios katalikams; istorijoj nepamirštama paminėti tų asmenų, kurie krašte ar pasauly įžiebė tikrosios tikybos liepsnelę ar įkūrė jos ugnį ir tuo būdu įdėjo plytą į tikrąją pasaulio kultūrą. Trečia, katalikiškose mokyklose ne tik mokoma, bet taip pat auklėjama. Auklėjama ne paprastai, bet morališkai, tikybiškai ir katalikiškai. Ketvirta, mokytojai yra geri ir praktikuojantieji katalikai. Todėl čia mokoma ir auklėjama ne tik teorijoj, bet taip pat praktika arba pavyzdžiu. Tai svarbu. Mokytojai yra vienodų pažiūrų. Todėl vienodai mokoma ir auklėjama. Tai labai svarbu. Penkta, mokiniai yra katalikai. Todėl nėra ko bijotis draugų pavojaus. Šešta, tikybos dėstymą, morališką, tikybišką ir katalikišką auklėjimą ir tt. prižiūri katalikų Bažnyčia. Tai apsaugoja mokyklą ir jaunuomenę nuo pasaulėžvalgos klaidų ir įvairių klampynių. c) Kas eina prieš konfesines arba katalikiškas mokyklas, tas tikybą laiko privatiniu dalyku. Katalikui tikyba laikyti gyvenime privatiniu dalyku yra neleistina. O mokykla jaunuomenę ruošia gy-

[1]) „Itemque si publicae studiorum Universitates doctrina sensuque catholico imbutae non sint, aptandum ut in natione vel regione Universitas catholica condatur".

venimui, kuriame katalikui svarbiausią vietą užima tikybos ir dorovės įstatymai ir tt. d) Šv. tėvas Leonas XIII rašo: „Labiausiai rūpintinasi yra tuo, kad katalikai turėtų ne mišrias, labiausiai pradžios, bet virsur savas mokyklas“[1]).

Be to, katalikai turi turėti savo katalikiškus universitetus. Pamatas yra tas pat, kur ir kitų katalikiškų mokyklų, apie ką čia pat kalbėjome. Bepridėsiu tai, kad kitaip katalikai negalės turėti gerų katalikų inteligentų, profesionalų, žurnalistų, rašytojų, mokytojų, profesorių ir tt., kurie dirbtų katalikiškoj dirvoj ir transformuotų Kristaus dvasioj pasaulį individualiniame, visuomenės ir valstybės gyvenime. Todėl Šv. Tėvas Pijus XI sako: „Jau pats katalikiško universiteto egzistavimas įrodo tai, kad mokslas ir tikėjimas gyvena santaikoj, tikėjimas pakelia į aukštį ir apšviečia mokslą, o mokslas nuo savęs savo išradimais tarnauja tikėjimui. Be to, katalikiškas universitetas parengia tinkamus katalikų veikimo vadus, be kurių organizuota masė būtų bejėgė“[2]).

4. Jeigu nėra katalikiškų pradžios, vidurinių ar aukštesniųjų mokyklų, tai katalikai, labiausiai vyskupai, turi pasirūpinti, kad jos būtų įkurtos. Nes Kodeksas I. C., kan. 1379, § 1 sako: „Jeigu nėra katalikiškų pradžios, vidurinių ir aukštesniųjų mokyklų kan. 1373, tai, labiausiai vietos ordinarai (vyskupijų tvarkytojai), turi pasirūpinti, kad jos būtų įkurtos“[3]).

Be to, jeigu kame nėra katalikiško universiteto ar bent katalikiško mokslo ir minties persisunkusio šiaipjau universiteto, tai geistina, kad būtų įkurtas katalikiškas universitetas. Nes Kodeksas I. C., kan. 1379, § 2 sako: „Jeigu vieši universitetai nėra persisunkę katalikiško mokslo ir minties, tai geistina, kad krašte ar tautoj būtų įkurtas katalikiškas universitetas“[4]).

Katalikai, kiek galėdami, turi padėti įkurti ir išlaikyti katalikiškas pradžios, vidurines, aukštesniąsias ir net aukštąsias mokyklas arba universitetus, akademijas ir tt. Nes šv. tėvas Benediktas XV rašo: „Reikia atsiminti, kad ne kitaip galima sėkmingai nugalėti vadinamosios neutralinės arba pasaulinės mokyklos, kaip tik įkuriant katalikiškas mokyklas, pirmojoj vietoj universitetus, kur būtų padaromi mokytojai. Tai daryti yra geriausias, išmintingiau-

---

[1]) Ep. encycl. „Militantis Ecclesiae“, 1 aug. 1897: „Potissimum curandum, primum, ut catholici scholas, praesertim puerorum, non mixtas habeant, sed ubique proprias“.

[2]) Allocut. 6 kovo 1923 („Gli Amici dell' Università Catholica Cuove“ draugijos grupei: „Una Università Catholica prova per la sua vivente realtà l' armonia della scienza con la fede che innalza ed illumina la scienza, e la scienza che, alla sua voltà, pone al servizio della fede le sue conquiste. In secondo luogo una Università catholica prepara per l' Azione catholica dirigenti capaci, senza dei quali, le masse organizzate sarrebbero una forza vana (Vz. „Osservatore Romano“, n. 32 [1928]: Le Università Catholiche).

[3]) „Si scholae catholicae ad normam can. 1373 sive elementariae sive mediae desint, curandum, praesertim a locorum Ordinariis, ut condantur“.

[4]) „Itemque si publicae studiorum Universitates doctrina sensuque catholico imbutae non sint, optandum ut in natione vel regione Universitas catholica condatur“.

sias ir našiausias darbas“[1]). O Kodeksas I. C., kan. 1379, § 3 sako: „Tikintieji, kiek galėdami, tepadeda įkurti ir išlaikyti katalikiškas mokyklas“[2]). tas darbas yra net labai labdaringas. Nes jeigu girtina yra kūno pagalba, juo labiau didelis yra dalykas dvasios pagalba. Todėl šv. tėvas Leonas XIII rašo: „Nebegalima geriau patarnauti savo išganymui ir valstybės gerovei, kaip, kiek galint, padėti mokykloms“[3]).

5. Katalikiškas pradžios, vidurines, aukštesniąsias, aukštąsias arba universitetus finansuoti arba stačiai išlaikyti turi valstybė. Nes jos katalikams yra būtinai reikalingos, katalikai moka švietimo mokesnius mokykloms išlaikyti ir tt. Čia geriausia pritaikinti proporcinga mokyklų sistema, apie kurią kalbėjome aukščiau, n. 8. Jeigu kuri valstybė nepaiso kalbamųjų katalikų teisių, tai katalikai turi nuo savęs sudėti reikalingus pinigus. Kaip paskutinysis dalykas galimas įvykdyti, Šv. Tėvas Pijus XI kalba štai ką: „Švenčiausiam darbui (kat alikiškam univers tetui išlaikyti), žinoma, kasmet reikia daug pinigų išleisti. Juos surinkti turite Jūs patys (vyskupai), padedami dvasiškių, o nepalikite tai padaryti universiteto vedėjams ar rektoriui. Nes Jums turi būti kaip ant delno aišku tai, kas universiteto naudai daroma, neatimama iš vyskupijų ar parapijų, bet duotieji pinigai sugrąžinami su paaugusiais dvasiniais procentais, kurie sėgmingai padidina dvasiškių ir žmonių gerovę. Taip pat Mes jau rašėme pontifikato pradžioj, būtent: Nors Universitetas tvarkyti ir administruoti pavedamas nedaugeliui, jis vis dėlto visiems turi rūpėti, nes jis (Waschingtono universitetas) yra įkurtas visų Amerikos vyskupijų gerovei. Todėl naudingiausia laikome paskirti tam tikras sekmadienis, tas pat visoj Amerikoj, galimas pavadinti Universiteto diena. Tą dieną dvasiškiai visose bažnyčiose, išdėstę Waschingtono universiteto reikalo pamatą ir reikalingumą, teparagina žmones paaukoti, kiek galint, daugiau ir pasirūpinti surengti rinkliavą vyskupų nuožiūra. Tas pat tebūna padaryta dar kitu metu. Be to, kiekvienoj vyskupijoj ir parapijoj tie dvasiškiai ir tikintieji, kurie norėtų nuo savęs padėti universitetui, gali įkurti draugiją, padalintą į įvairias klases arba skyrius, atsižiūrint į didesnę ar mažesnę metinę pinigų sumą, kurią kiekvienas pasižada duoti. Kalbamajame dalyke negalima nustumti į šalį nė vaikų, kurie, būdami jautresnės ir tauresnės dvasios,

---

[1]) Ep. ad moderatorum comitatis catholicae Universitatis studiorum condendae, 9 febr. 1921: „Qui quidem considerare debent non aliter se posse scholam neutram vel laicam (quam vocant) efficaciter oppugnare, nisi catholicas scholas condendo, in primisque universitarias, in quibus ipsi conformantur doctores; eademque reapse promovere cum bonorum omnium sit munus, tum maxime sapientiorum esse atque locupletium“.

[2]) „Fideles ne omittant adiutricem operam pro viribus conferre in catholicas scholas condendas et sustentandas“.

[3]) Ep. encycl. „Affari vos“, 8 dec. 1897: „Non de salute ipsorum sua nec de prosperitate civitatum mereri melius queant, quam si scholarum puerilium tuitionem contulerint, quantum sua cuique sinat facultas“.

padedami ir raginami tėvų, lengvai pamils Jūsų aukštą įstaigą, sužinos ją esančią ir būsiančią savo tikybos ir tėvynės pirmininkę ir tikrai rūpinsis jai paaėti smulkučiais savo pinigais. Nes labai pritinka tai, kad jie nuo pat vaikystės turtintų Universitetą, kur paaugę sems išmintį ir visa tai, kas pridera prie gyvenimo garbės". [1])

Italijoj skiriamos yra Milano Universiteto dienos arba rinkliavos, kur vadinasi „Giornata Universitaria". Surenkama labai daug ir kasmet vis daugiau ir daugiau pinigų. Pav., 1925 m. surinkta 1,924,983 liros ir 98 centezimos, 1926 m.—2,404,147 liros ir 90 cent., o 1927 m.—3,035,990 liros ir 75 cent. [2])

Karščiausias autoriaus troškimas yra tas, kad Lietuvoj greičiausiai būtų įkurta pakankamai katalikiškų pradžios, vidurinių ir aukštesniųjų mokyklų ir katalikiškas universitetas proporcinga mokyklų sistema. Be to mes katalikai negalime gyventi.

---

[1]) Ep. ad archiepiscopos et episcopos Foederatarum Americae Civitatum (De incrementis catholicae Universitatis studiorum Washingtoniensis promovendis), 10 oct. 1928: „Ad sanctissimum igitur perficiendum opus magna, uti liquet, pecuniae vis quotannis corroganda est; cuius quidem colligendae curam non moderatoribus nedum Universitatis Rectori, relinquatis, sed in vosmet ipsos, clero adiutore suscipiatis oportet, cum vobis, persuasissimum esse debeat, quidquid in Universitatis incrementum confertur, non id a dioecesibus vel paroeciis detrahi, sed potius reddi collatuam pecuniam usuris auctam spiritualibus, quibus cleri populique profectus feliciter augeatur. Id ipsum Nos quidem vobis vel ab inito Pontificatu scripsimus:' Quod si paucis necessario Universitas committitur regenda atque administranda, omnibus tamen cordi incrementum eius esse debet, cum in bonum omnium Americae dioecesium eadem excitata sit'. Quo in genere putamus utilissimum fore Universitati si certus quidam dominicus dies, unus et idem pro America universa, constituatur, quem Universitatis diem nuncupari licebit: quo quidem die clerus in omnibus templis, propositis rationibus ac necessitatibus Athenaei Waschingtoniensis, populum ad maiorem quam poterit largitatem excitet et stipem, quo modo Ordinario placuerit, corrogandam curet. Idque ceteroquin per reliquum anni tempus negligendum non erit. Quid enim vetat quominus in unaquaque dioecesi et paroecia ex iis sacerdotibus et fidelibus, qui velint Universitati aliquanto certiora et firmiora, quantum in se erit, caritatis suae beneficia impertire, consociatio quaedam coalescat in varias distinctas classes seu ordines pro maiore vel minore annua pecuniae vi, quam se quisque daturum promittat ac spondeat? In qua cavendum ne suus pueris locus et ordo desit, qui, ut meliore sunt animo et ad nobilissima quaeque plerumque comparato, maximum institutum vestrum, quod didicerint esse et fore suae religionis et patriae praesidium facile, parentibus ducibus, suasoribus, amabunt et de suo peculiolo certatim iuvare studebunt: si quidem consentaneum plane est ut Universitati ab ipsa pueritia opitulentur qui cum adoleverit, sapientiam ibidem hauriet et omnia quae ad vitae laudem pertineant".

[2]) „Osservatore Romano", n. 48 (1928): La giornata universitaria del 1927.

Turinys.

		pusl.
1.	Įžanga	3
2.	Apibrėžimas	3
3.	Padalinimas	3
4.	Istorija	9
5.	Tėvų teisė ir priedermė mokyti ir auklėti vaikai	12
6.	Tėvai ir mokykla	19
7.	Bažnyčios teisės	22
8.	Valstybės teisės	29
9.	Katalikai ir mokyklos	37